

שיעור אזרחות

על הבעיה, הפתרונות
והדרך לתיקון של ישראל

האזרח ג'

לבחירה, שלך ושלי ושלנו.

מילים אלה יוצאות לאור בראש השנה, שנה לאחר השבעה באוקטובר. לאסון הזה לא ייחלנו, אבל מהמשבר הזה גם ניתן לצמוח. יש ביכולתנו לבנות כאן ישראל טובה יותר, וזו חובתנו.

שנה טובה, ושנצליח.

(שיעור אזרחות, מהדורה 1.04)

למה

על המסע של ספר זה, ותכליתו

למה לפתוח ספר על ממשל עם סיפור אישי? כי זהו אינו ספר על ממשל, אלא על החיים שלנו בארץ הזו: על חינוך הילדים שלנו, כלכלת המשפחות שלנו, וביטחון המדינה שלנו; וכי יותר מכל אידיאולוגיה, שבט או אישיות, הגורם שמשפיע באופן המהותי ביותר על חיינו כאן הוא שיטת הממשל של ישראל.

למה חזרנו. למה לכאן. למה עכשיו

בקיץ 2023, בשיאו של המשבר הפנימי וחודשים ספורים לפני השבעה באוקטובר, חזרנו לארץ. אמריקה הייתה טובה אלינו, אבל את הכאב של ישראל חשנו גם מעבר לים. הרגשנו מחויבות לבית שבו גדלנו ואמונה בהבטחתו, והחלטנו לחזור. ידענו שישראל נמצאת בצומת ושתיקון דורש עשייה, ואני החלטתי להירתם למשימה החשובה ביותר שעומדת לפתחינו: תיקון שיטת הממשל.

למה שיטת הממשל

שיטת הממשל היא מערכת ההפעלה של המדינה. היא מארג העקרונות והכללים שמתרגם את הערכים הבסיסיים שלנו לפרקטיקה של ניהול המדינה: כיצד הקולות שלנו הופכים למדיניות; האופן שבו פועלות הרשויות; והדרכים שלנו להגביל את כוחן. בישראל, יש כיום פער בלתי נתפס בין האפשר למצוי, והפער הזה הוא - קודם כל ולפני הכל - תוצר של שיטת הממשל. לכן, התיקון של שיטת הממשל הוא משימת הדור שלנו.

למה תשתית רעיונית

תיקון שיטת הממשל הוא הר גבוה לטפס עליו, והדרך אליו לא תמיד ברורה. כדי להגדיר את היעד ולדעת להגיע אליו - עלינו לנסח את ה'למה', ה'איך' וה'מה' של המסע. התשתית הרעיונית הזו אינה תנאי מספיק לתיקון, אבל בה הוא מתחיל: אם החזון הרעיוני הוא כוכב הצפון שלנו ואמונה ברעיון היא הכוח המניע, עלינו להתחיל מהרעיון עצמו. את התשתית הרעיונית הזו טרם ניסחנו, והיא לב ליבו של ספר זה.

למה ספר

את הרעיונות האלה התחלתי לכתוב עוד לפני החזרה לארץ. בתחילה הם נוסחו כמאמרים, ולאחר מכן כטורים שבועיים. אף אחד מהם לא זכה לתפוצה רחבה, אבל העימות שלהם עם המציאות הבהיר את הצורך בסיפור שלם: מסע רעיוני שמתחיל בבעיה, ממשיך בפתרונות וסולל את הדרך ביניהם. זו התכלית של הספר הזה: לספר את רעיון התיקון של ישראל.

למה שיעור אזרחות

אם יצליח, הספר הזה ישמש לנו כמשקפיים: דרך להבין את הארץ הזו טוב יותר, ולהילחם עליה נכון יותר. הוא אמנם מציג בפנינו תפיסה רעיונית אחרת, אבל אין בו רעיון מקורי אחד: כולם נלמדו במקומות אחרים, ואם הם נשמעים לנו חדשים - זה מעיד משהו עלינו.

ואכן, ככל שהספר הזה בוחן את ישראל, הוא גם מתבונן בנו: אנשים טובים שבטוחים שהם יודעים, שיודעים שהם צודקים, ושצודקים את הקרבות הלא-נכונים בדרכם להפסיד את מלחמת הדור שלהם. כדי

להניע מהלך של תיקון, הספר הזה מציב אותנו במקום שאיננו רגילים אליו: ישראלים שלא באמת יודעים.

אם המילים האלה מייצרות בך התנגדות ומבוכה, זה בסדר. כדי להשיל מעצמנו את תפיסותינו השגויות וכדי לבנות כאן ישראל טובה יותר - אנו צריכים לעבור גם שם. עצתי היא לגשת לדברים ברצון טוב, בענווה ובביקורתיות. אלו מפתחות חשובים בדרך לתיקון, גם של ישראל וגם שלנו.

לבסוף, תודה לך. כפי שילך ויתבהר לאורך הדברים, התרומה המשמעותית לתיקון של ישראל איננה בכתיבת מילים אלה, אלא בקריאתן.

תקציר אזרחים

הצומת והבחירה

ישראל נמצאת בצומת: בצד אחד - הידרדרות לתהום; בצד האחר - הזדמנות לתיקון. התיקון של ישראל הוא משימת הדור שלנו, והוא מתחיל בהבנת הבעיה שלפנינו.

על הבעיה

- התחלואים של ישראל אינם תוצר של אידיאולוגיה, עולם ערכים או דמויות מסוימות. הם תסמינים של מדינה שאינה משרתת את אזרחיה.
- הרשויות אינן משרתות אותנו בגלל ששיטת הממשל שלנו אינה בנויה לכך. לכן - בעיית השורש של ישראל היא שיטת הממשל שלה.
- כל עוד נמשיך להתעלם מבעיית השורש ולרדוף אחר פתרונות שווא - המכשול לתיקון הוא אנחנו.

אשליות

המעכב המשמעותי ביותר בדרך לתיקון הוא האשליות שלנו: את הד-מו-קרטי-יה הישראלית צריך לבצר; זו בעיה של ימין ושמאל; זו בעיה של שמרנים וליברלים; הפתרון הוא בחירות והבעיה היא היעדר חוקה; יש בינינו תהום ערכית שאינה ניתנת לגישור; יש פתרון קסם; זה לא אנחנו, זה הם. עד שלא נשיל אותן מעצמנו, לא נוכל להוביל לתיקון.

על הפתרונות

לבעיית השורש של ישראל יש מספר פתרונות. כל אחד מהם טוב יותר בהיבטים מסוימים, וכולם טובים מהשיטה הקיימת. בשלב זה, עלינו להכיר בהם, להבין שאפשר אחרת ולהסכים על האופן שבו נאמץ אחד מהם. בהחלטה החשובה הזו, עלינו להבין שהדרך אל הפתרון חשובה מהפתרון עצמו.

הדרך אל הפתרון

הדרך אל הפתרון נדרשת להוביל אותנו לשיטת ממשל מתוקנת, שמאומצת על ידי האזרחים,

ולעשות זאת באופן שלו ורציף. מתווה התיקון עונה על דרישות אלו ושם את הכוח להניעו - בידינו.

מרעיון למעשה

התיקון אמנם מתחיל ברעיון, אך אינו מסתכם בו. כדי להפוך רעיון למעשה, עלינו לבנות את התמיכה הציבורית ברעיון התיקון ואת האופרציה הפוליטית שתממש אותו.

במסע הזה נידרש לאמץ רעיונות חדשים, לזנוח את המחנות הרגילים ולחשוב רחוק. זו משימה אפשרית אך מורכבת, וכדי לצלוח אותה - עלינו להיות מוכנים לדרך ארוכה.

המשימה שלפנינו היא הרחבת המעגלים: בניית המודעות והתמיכה הציבוריות ברעיון התיקון. לתכלית זו נדרשת תנועה רעיונית שזה ייעודה, ושמונעת על ידי חבריה. כעת - עלינו לבנות אותה.

הצומת והבחירה

ישראל נמצאת בצומת,

והבחירה לאן תפנה - בידינו

בספטמבר 2011, מחזור חדש של תלמידים נכנס לראשונה בשערי בית הספר. הימים היו ימי מחאת יוקר המחייה, ועשרות אלפי הילדים שאמרו אז שלום-כיתה-א', עשו את צעדיהם הראשונים במסע שיסתיים אי שם בקיץ 2023, מספר שבועות לפני השבעה באוקטובר.

לפעמים פרספקטיבה היא המשקפיים הטובים ביותר.

בחלוף שתיים-עשרה שנים, יוקר המחייה - שהוציא את הוריהם לרחובות - ממשיך לנסוק; ובנות ובני אותו מחזור נלחמים כעת במלחמה ארוכה, שהתחילה במחדל הבטחוני הגדול ביותר שידעה ישראל.

ואיך ניהלנו את המסע שלהם, מכיתה א' ועד י"ב, במערכת החינוך המתדרדרת? בתקופה זו כיהנו במשרד החינוך שמונה שרים, שישה מתוכם לא היו אנשי חינוך. שנה וחצי בממוצע בתפקיד, כולל חפיפה בכניסה, מערכת בחירות ביציאה ובין לבין - עוד משרה כאיש מפלגה. כל זה במשרד ש - עד כדי מלחמות - מנהל את התקציב הגדול בממשלה; שמשרת כשני מיליון תלמידים, מיליוני הורים ועוד מאות אלפי עובדים; ושאחראי על טיפוח הנכס החשוב ביותר שלנו.

שתיים-עשרה שנים, שלוש משימות לאומיות כבירות - בכלכלה, בחינוך ובביטחון, ושלושה כשלונות מהדהדים.

הסיפור הזה - שמתחיל בשבר גדול, ממשיך בכשל עמוק ומסתיים באסון נורא - הוא רק קצה קצהו של החידלון של ישראל. הוא מראה לנו שתהליך ההידרדרות הזה - הגם שמאיץ בתקופה האחרונה - שורשיו עמוקים. זה אינו כשל מקומי או זמני, אלא כשל

מערכת מתמשך. מדינה שהייתה פעם סיפור מופלא של תקומה, דוהרת בעת לעבר תהום.

האם יש לישראל עוד תקווה? התשובה לשאלה הזו מצויה בידינו, ובבחירה שנעשה. כך או כך, אנו מוצאים עצמנו בצומת: בצד אחד - המשך הידרדרות; בצד האחר - הזדמנות לתיקון. כדי לעלות על מסלול של תיקון, עלינו לקחת אחריות על משימת הדור הזו, וזה מתחיל בהבנת הבעיה שלפנינו.

על הבעיה

לא ניתן לפתור בעיה שאותה לא מבינים

אם יש דבר אחד שכמעט כולנו מסכימים עליו - זה שישראל נמצאת בבעיה.

אבל מהי אותה בעיה? חלקנו חושבים שמקורה באידאולוגיה של הימין או של השמאל; חלקנו משוכנעים שיש תהום ערכית בינינו, שאינה ניתנת לגישור; וחלקנו רואים את לב הבעיה בדמות כזו או אחרת, שלו רק הייתה נעלמת מחיינו - בעיותינו היו הולכות איתה.

בפרק הזה נראה כיצד כל אחת מהתפיסות הללו שגויה מיסודה וכי בעיית השורש של ישראל היא אחרת. נקודת המבט החדשה שנאמץ תאפשר לנו להבין את המציאות הישראלית באופן צלול יותר, ולגשת למלאכת בניית הפתרונות וסלילת הדרך אליהם באופן נכון ומעשי יותר.

מדוע העיסוק בבעיה חשוב כל כך? הסיבה הכמעט-מובנת מאליה היא שלא ניתן לפתור בעיה שאותה לא מבינים. הסיבה הנוספת היא שמבלי להבין את הבעיה - לא נדע להסביר אותה; ואם לא נדע להסביר אותה - לא נוכל לייצר את התמיכה הציבורית שנידרשת כדי לממש את הפתרונות.

לכן - עלינו להתחיל מהגדרת הבעיה של ישראל. זו המטרה של פרק זה, ובסופו - תעמוד מולנו הגדרה שרוב רובם של הישראלים יכולים להסכים עליה, וכזו שהתמודדות איתה תהיה המפתח לתיקון של ישראל.

הדרך מתחילה בכוכב הצפון

אם נודה על האמת, רוב הדיונים שלנו בעניין בעיותיה של ישראל - לא באמת מובילים לאנשהו: חלקם מתמסרים לתאי תהודה מנחמים; חלקם מדרדרים להתכתשות שבטית אינסופית; וחלקם רדודים מדי, ונכנעים לייאוש שמרחף מעל כל בעיה שנדמה שאיננה פתירה.

כדי להמנע מכך, אנו נבחר בדרך אחרת: במקום להתכתש על הכאן ועכשיו, נתחיל מהגדרת כוכב הצפון למדינה שהיינו רוצים לחיות בה, ועל ידי זיהוי הגורמים שמרחיקים אותנו ממנה - ננסה לאפיין את הבעיה של ישראל.

הנחת העבודה המרכזית שנאמץ במסע הזה היא שרוב הישראלים מבקשים לחיות במדינה שבה העם הוא הריבון: מדינה שבה לכל אחת מאיתנו יש החירות לחיות את חייה; ומדינה שבה אנחנו מקבלים החלטות על חיינו המשותפים, מכבדים אותן ופועלים לאורן, מתוך הבנה שהן משרתות את ציבור האזרחים.

תחת ההגדרה הזו, מערכת היחסים בין אזרחי המדינה לרשויות המדינה היא מערכת יחסים שבה האזרחים הם בעלי הכוח, והרשויות הן באות כוחם: האזרחים מסמיכים את הרשויות כדי לנהל את חייהם המשותפים, ואלו נדרשות לפעול בשמם ועבורם, מכוח אותה הסמכה.

כדי לאמוד את המרחק בינינו לבין אותו כוכב צפון, וכדי להבין את מרכיביו, נגדיר לו שלוש אמות מידה -

1. **ייצוגיות** - המידה שבה הרשויות פועלות בשם

האינטרסים של האזרחים, כפי שאלו מגדירים אותם.

2. **משילות** - המידה שבה הרשויות מייצרות

תועלת לאזרחים, והיעילות שבה הן מייצרות אותה.

3. **הגבלת הכוח** - המידה שבה האזרחים יכולים

להגדיר ולהגביל את כוחן של הרשויות, ולבקר את פעילותן.

עם מודל המדידה הזה, נפנה כעת לניתוח הבעיה של ישראל.

ניתוח הבעיה

ייצוגיות

כשאנו חושבים על ישראל כדמוקרטיה, אנו מניחים שרשויות המדינה פועלות בשם האינטרס הציבורי, כפי שהציבור הגדיר אותו. כדי לבחון את ההנחה שמתקיימת ייצוגיות ברשויות - עלינו להבין האם וכיצד הקולות שלנו משפיעים על כל אחת מהן. בשיטת הממשל הקיימת, כך פועלים הדברים:

1. הרכבת הרשימות על ידי המנגנונים המפלגתיים: טרם הבחירות הכלליות, כל מפלגה מרכיבה את רשימתה באמצעות המנגנון המפלגתי שלה.
2. הבחירות הכלליות והרכב הכנסת: בבחירות לכנסת, הציבור מצביע לרשימות, הכנסת מורכבת מסיעות שגודלן נקבע בהתאם לתוצאות הבחירות וחברי הכנסת מושבעים על פי סדר הופעתם ברשימות.
3. המנדט להרכבת הממשלה: הנשיא מטיל את המנדט להרכבת הממשלה על אחד מחברי

הכנסת, לאחר קבלת המלצות הסיעות והתייעצות עימן.

4. המשא ומתן הקואליציוני והרכבת הממשלה:

עם קבלת המנדט, הסיעות נכנסות למשא ומתן קואליציוני שמטרתו כינון קואליציה והרכבת ממשלה. במשא ומתן מסוכמים קווי הייסוד של הקואליציה והרכב הממשלה, ואיוש התפקידים מתבצע על ידי המפלגות.

5. מינוי שופטים: השופטים מתמנים על פי צורך,

על ידי הועדה למינוי שופטים, שבה חברים נציגי השופטים, לשכת עורכי הדין, הכנסת והממשלה.

כעת, נעבור לבחינת הייצוגיות בכל אחת מהרשויות.

ייצוגיות בכנסת

כיוון שהכנסת מקבלת החלטות באמצעות הצבעה, המידה שבה היא מייצגת את הציבור היא המידה שבה חברי הכנסת מייצגים אותו. אבל מיהו אותו ציבור שמייצגים חברי הכנסת, אם הם נבחרים על ידי מנגנון

מפלגתי? ואילו אינטרסים הם מייצגים, אם בינם לבין הציבור עומדים אותו מנגנון ושיוכם הקואליציוני? כדי להבין את הייצוגיות של חברי הכנסת, עלינו להבין את מערכת התלויות שלהם:

1. אי-תלות בציבור, ותלות במנגנוני המפלגה:

המיקום ברשימה של מועמד לכנסת, שקובע את גורלו הפוליטי, לא נקבע על ידי הציבור, אלא על ידי מנגנון המפלגה. המשמעות היא שהתמיכה שהמועמד זוכה לה בקרב הציבור אינה מה שיקדם אותו ברשימה, והיעדר אותה תמיכה לא ירחיק אותו מהכנסת. מאחר והתלות של חברי הכנסת במנגנוני המפלגה גדולה משמעותית מזו בציבור - הנאמנות של חברי הכנסת תהיה קודם כל למנגנוני המפלגה, ורק אחר כך לציבור.

2. היעדר הפרדה בין הכנסת לממשלה: כפי

שהממשלה תלויה בקואליציה, חברי הקואליציה תלויים בממשלה. חלקם - בגלל תפקידם בממשלה (כשרים, סגני שרים וכד'), וחלקם - בגלל שהמנגנון המפלגתי שהם

תלויים בו - תלוי בה בעצמו (לטובת החלטות, תקציבים, מינויים וכד'). כלומר - לחברי הקואליציה יש מערכת אינטרסים שלמה שתכליתה שימור הקואליציה ושירות המנגנונים המפלגתיים, שאינה מערכת האינטרסים של הציבור.

אם חברי הכנסת מחויבים - קודם כל - למנגנון המפלגתי, ורק אחר כך לציבור; ואם מרבית חברי הכנסת נמצאים בניגוד עניינים מובנה בין נאמנותם (התיאורטית) לציבור, לבין נאמנותם (הממשית) לקואליציה, האם הכנסת - שאמורה לייצג את העם ולבקר את הממשלה - יכולה לייצג נאמנה את האינטרס הציבורי? התשובה היא לא. כפי שנראה בהמשך, בשל תפקידה המרכזי של הכנסת בשיטת הממשל שלנו, ההשלכות של הפתולוגיה הזו על הייצוגיות בשאר הרשויות הן אדירות.

*למה חברי הכנסת בוחרים לצאת לפגרה בזמן
מלחמה, כשהעם דורש אחרת? למה הם*

ממשיכים לקדם חקיקה, שהעם מבקש לעצור? למה הם מאפשרים לממשלה להמשיך לממן תיקים מיותרים, כשהעם כורע תחת הנטל? למה העם מבקש את תיקון העוול בסוגיית הגיוס, והכנסת ממשיכה להנציח אותו? אנחנו אמנם רגילים לקרוא להם 'נבחרי ציבור', אבל בפועל אף אחד מחברי הכנסת שלנו לא נבחר על ידי הציבור עצמו. זה למה.

ייצוגיות בממשלה

בשיטה הקואליציונית הנהוגה בישראל, כשל הייצוגיות בכנסת מחלחל גם לממשלה. בנוסף, התלות של הממשלה במפלגות הקטנות בקואליציה מובילה לכך שהכוח שלהן בממשלה עולה בהרבה על כוחן האלקטוראלי.

מפלגות לשון המאזניים ממליכות ומפילות ממשלות בישראל ומכופפות את ידיה של הקואליציה. הן מחזיקות במוקדי הכוח - מבלי לקבל על כך את אמון

הציבור - ומובילות למצב שבו הרוב הקואליציוני הופך לשלטון המיעוט.

במצב שנוצר, האזרחים אמנם קובעים את חלק מתנאי הפתיחה של המשא ומתן הקואליציוני, אבל רחוקים מלבחור את ממשלתם. כשל הייצוגיות בממשלה מתבטא בקביעת מדיניות, במבנה הממשלה ובאיוש תפקידים - מתפקידי השרים ועד ראש הממשלה עצמו. זו פתולוגיה חמורה שהמשמעות שלה היא שהרשות הדומיננטית ביותר - הממשלה - מייצגת בצורה מעוותת את האינטרסים של אזרחי המדינה.

השר יריב לוי, שהוביל את החקיקה המשפטית, קיבל בפריימריס כחמישים אלף קולות, וזה הספיק לו כדי לנצח אותם; מפלגתו של השר איתמר בן-גביר, שהממשלה תלויה בו ושמחזיק בתיק הבטחון הלאומי, זכתה ב-5% מהמנדטים בבחירות; ונפתלי בנט, שכיהן כראש ממשלה, עשה זאת לאחר שמפלגתו זכתה בבחירות בשבעה מנדטים. מהי, אם כן,

המידה שבה ממשלות ישראל מייצגות את
האינטרסים של האזרחים?

ייצוגיות בבית המשפט

כאשר בוועדה למינוי שופטים חברים נציגי מוסדות שבהם מתקיימים כשלי ייצוגיות מובהקים (כמו הממשלה והכנסת), גם הייצוגיות שלה מוטלת בספק. אם נוסיף לכך את שאלת הייצוגיות של נציגי השופטים ולשכת עורכי הדין בוועדה, התוצאה שמתקבלת היא ספק גדול שמרחף מעל הייצוגיות ברשות השופטת.

שאלת הצורך בייצוגיות בבית המשפט היא שאלה מורכבת, ויש בה דעות לכאן ולכאן. מבלי להיכנס לנבכי הסוגיה, נכון לתהות: אם האינטרס הציבורי הוא שיייצוגיות אינה נחוצה בבית המשפט, מדוע שהוועדה תכלול נציגי ציבור מלכתחילה? ואם יש בה צורך, האם הדרך לייצר אותה היא באמצעות נציגי רשויות שלהן כשלים חמורים בייצוגיות? כך או כך, נדמה ששיטת הממשל הקיימת אינה משרתת את האינטרס הציבורי.

בדומה לייצוגיות בממשלה, גם הייצוגיות בבית המשפט נגזרת מהתלות שלו בכנסת ומהייצוגיות בכנסת עצמה. בתלות שבין הרשויות נעסוק בהמשך הפרק, אבל תמונת הייצוגיות בכנסת והאופן שבו היא מקרינה על הייצוגיות בממשלה ובבית המשפט הופכת כעת לברורה יותר וקודרת יותר.

בשנים האחרונות שקענו למאבק קשה בין המצדדים בזכותה של הכנסת לעצב את תפקידו ואופיו של בית המשפט לבין אלו שמתנגדים לכך. מעבר לכך שבמקום דיון מעמיק, התדרדרנו למלחמת שבטים רדודה, שכחנו לגמרי לשאול: מה מבקשים אזרחי המדינה? היעדר הייצוגיות הזו - בכל הרשויות - מובילה אותנו למלחמות שספק אם מייצגות את האינטרס הציבורי, ורק מרחיקה אותנו מדיון אמיתי על סוגיות כמו ייצוגיות בבית המשפט.

לסיכום בחינת הייצוגיות:

שיטת הממשל בישראל מייצרת כשלים חמורים בייצוגיות, בכל אחת מהרשויות. הכשלים הללו מתחילים בכנסת, ובמקרים מסוימים מובילים את הרשויות לפעול בניגוד מובהק לאינטרסים של הציבור. העיוותים הללו מתקיימים בגלל האופן שבו נבחרים חברי הכנסת, מורכבת הממשלה וממונים שופטים; בגלל התלות בין הממשלה, בית המשפט והכנסת; ובגלל מערכת שלמה של אינטרסים אחרים שעומדת בין הרשויות לאזרחים. כאשר המרחק בין האזרחים לבין רשויות כה גדול, אפילו היכולת להגדיר את האינטרס הציבורי מוגבלת, ומכאן קצרה הדרך לרשויות שאינן פועלות בשם האזרחים.

משילות

משילות היא המידה שבה רשויות המדינה מצליחות לייצר תועלת לאזרחים, והיעילות שבה הן עושות זאת. באור הזה, המשילות מפסיקה להיות מושג מאיים ומקטב ומצטיירת כמרכיב קריטי בכל שיטת ממשל.

מכיוון שהממשלה היא הרשות הדומיננטית בישראל, בחינת המשילות שלנו תתמקד בה. המשילות של הממשלה - כמי שעומדת בראש הרשות המבצעת - נמדדת ביכולת שלה להגדיר ולממש מדיניות באופן מועיל ויעיל. כדי לבחון אותה - צריך להתחיל באופן שבו הממשלה מורכבת:

1. תלות הפוכה בין סמכויות: בשיטת הממשל הקיימת, הממשלה תלויה בקיומה של קואליציה, ושתי הממשלה ממונים על ידי המפלגות. במצב זה, השרים שעובדים תחת ראש הממשלה (ברשות המבצעת) - הם גם נציגיו של הגוף שראש הממשלה תלוי בו (ברשות המחוקקת).

2. היעדר הפרדה בין הכנסת לממשלה: מבנה הממשלה והרכבה נקבע במשא ומתן הקואליציוני בין המפלגות, ואיוש המשרדים מתבצע על ידן. בגלל היעדר הפרדה בין הממשלה לבין הכנסת - ברוב המקרים, משרות השרים מאוישות על ידי דמויות שאין להן ניסיון ניהולי או מקצועי במערכות הציבוריות עליהן הן אמונות.

3. שותפים שהם מתחרים: הממשלה מורכבת משותפים קואליציוניים, שהם גם מתחרים אלקטורליים. במצב כזה נוצרים ניגודי אינטרסים, בין המפלגות ואף בתוכן, הפוגעים בתפקוד התקין של הממשלה.

המשמעויות של המבנה הניהולי הפתולוגי הזה הרסניות ליכולת של כל ממשלה להגדיר ולממש מדיניות, והן באות לידי ביטוי בשלוש דרכים מרכזיות:

היעדר סמכות ואחריות

'ראש-הממשלה' הוא אמנם תואר מרשים, אך סמכותו בפועל די מוגבלת. התלות שלו בשרים מעקרת את סמכותו בממשלה, ומובילה לחוסר קוהרנטיות בעבודתה. התוצאה - ערפול בהגדרת תחומי הסמכות והאחריות בתוך הממשלה, שאת המשמעויות שלו ניתן לראות בכל מקום.

היעדר הסמכות והאחריות בממשלה הוא הרסני למשילותה, וחורג משאלת איכות האנשים שמרכיבים אותה. המצב שבו למנהל אין סמכות על הארגון שהוא אמון עליו, ולכן תמיד יכול לטעון שאינו אחראי על תפקודו; ושבו המנוהלים מדווחים לגורמים נוספים, ולכן תמיד יכולים לטעון שמשרתים אותם - הוא פתולוגיה ניהולית שמובנית בשיטת הממשל שלנו, שמובילה לחידלון משילותי חמור.

*כבר התרגלנו למציאות המעוותת הזו, אבל
אפילו במהלך המלחמה יצאו מספר שרים
כנגד המדיניות המוצהרת של הממשלה שבה*

הם חברים. מדוע שר בישראל יכול לפגוע במאמצי הממשלה, מבלי לשלם על כך מחיר? כי אותו השר איננו 'רק' בעל תפקיד בממשלה; הוא גם חבר קואליציה, וככה - התלות שלו בראש הממשלה אינה פחותה מזו של ראש הממשלה בו. למעשה, ייצרנו מבנה ארגוני שבו לראש הממשלה אין סמכות ולשר אין אחריות. ועם מנגנון כזה, כיצד אנחנו מצפים שהממשלה - כל ממשלה - תוכל להוביל אותנו לאנשהו?

חדלי אישים במוקדי הכוח

כזכור, מבנה הממשלה מוגדר במשא ומתן הקואליציוני, ואיוש התפקידים מתבצע על ידי המפלגות. בהיעדר הפרדה בין הממשלה לכנסת והיות והכוח במפלגות נמצא בידי עסקנים - התוצאה היא שרים שיודעים לארגן כנסים, אבל אינם מסוגלים לנהל מערכות ציבוריות. למעשה, זו אוטוסטרדה שמובילה

חדלי אישים למוקדי הכוח במדינה, בחסות שיטת הממשל.

כאשר לשרים אין הכישורים לנהל את משרדיהם, היכולת של הממשלה להגדיר ולממש מדיניות נפגעת אנושות. הפתולוגיה הזו מתווספת לכשל הייצוגיות בממשלה, ובלתי תלויה בו: גם כאשר הממשלה מייצגת את האינטרס הציבורי, היא צריכה להיות מורכבת מדמויות שיוזעות לשרת אותו. כיום, זה רחוק מלהיות המצב, והמשמעות היא שהיכולת של הממשלה לייצר תועלת לאזרחים - מוגבלת ביותר.

לאחר פרוץ המלחמה ובאחת משעותיה הקשות ביותר, ישראל מצאה עצמה עם שר חוץ שמעולם לא עסק בענייני דיפלומטיה, שר אוצר שמעולם לא עסק בניהול תקציב ושר לבטחון לאומי שניסיונו המקצועי הוא מצידו הלא-נכון של הסורג. למה? אחת הסיבות לכך היא שבישראל הושרשה התפיסה כאילו תפקידו של השר - להגדיר מדיניות, ותפקידו

של המנכ"ל - לנהל את המשד. עכשיו
תשאלו את עצמכם: באיזה ארגון שאתם
מכירים מאפשרים לדמות חסרת הבנה
מקצועית וחסרת כישורים ניהוליים להוביל
מערכת בסדר גודל הזה?

אינטרסים סותרים

אם כל זה לא הספיק, מכת המוות למשילות בממשלה
היא האינטרסים הסותרים בתוכה. כאשר הממשלה
מורכבת ממספר שותפות קואליציוניות, שכל אחת מהן
מחזיקה באידיאולוגיה משלה, ושכולן מתחרות זו בזו
על אותם הקולות בבחירות, ניגודי האינטרסים הללו
בלתי נמנעים.

הדינמיקה הזו מתקיימת בין המפלגות וגם בתוכן,
והתוצאה שלה הרסנית: ממשלת ישראל מורכבת
משחקנים שיש להם אינטרס מובנה בכישלון
השותפים שלהם. זו פתולוגיה שמובילה לעיוות
האינטרס הציבורי, לחוסר תפקוד של הרשות המבצעת

ולחוסר יציבות של הממשלה. היא כל כך חמורה, שגם בהיעדר כשלי המשילות האחרים, ניגודי האינטרסים בממשלה היו דנים את אותה לחידלון.

ניגודי האינטרסים הללו באים לידי ביטוי גם ברגעים שבהם הממשלה חורצת גורלות. אחד מהרגעים הללו היה במהלך שנת 2024, כשהממשלה דנה במתווה להחזרת החטופים. באותה נקודת החלטה - שניים מראשי מפלגות הקואליציה מצאו עצמם בדילמה אלקטוראלית: אם שניהם יצביעו בעד העסקה - הממשלה תצלח את המשבר, אבל כל אחד מהם ישלם מחיר אלקטוראלי; אם אחד יצביע נגד והאחר יצביע בעד - הממשלה תיפול, אבל הראשון ירוויח אלקטוראלית והשני יפסיד; ואם שניהם יצביעו נגד - הממשלה תיפול ושניהם יחלקו את הרווח. ללא קשר לעמדתם העניינית, נוצר כאן מצב שבו שיקולים זרים חודרים לקודש הקודשים שלנו.

לסיכום בחינת המשילות:

סוגיית המשילות הפכה, בשנים האחרונות, לשנויה במחלוקת: עבור צד אחד היא כלי ניגוח, בעוד הצד האחר בורח ממנה כמו מאש. אך בקרבות השבטים הללו, אנו מפספסים את מהות הבעיה: בישראל קיים משילות חמור, ומקורו באופן הרכבת הממשלה. **הכשל הזה הופך את ניהול הממשלה לכמעט בלתי אפשרי, והמשמעות שלו היא שרשויות המדינה, גם אם מייצגות את האינטרס הציבורי, לא מצליחות להגדיר מדיניות ולממש אותה, ולכן לא מצליחות לייצר תועלת לאזרחים.**

הגבלת הכוח

לאחר שבחנו את הייצוגיות והמשילות, נסיים עם הגבלת הכוח, שהיא החשובה בין המידות. במדינה שבה העם הוא הריבון, מערכת היחסים בין האזרחים לרשויות היא כזו שבה אזרחי המדינה הם בעלי הכוח, והרשויות הן באות כוחם. במערכת יחסים כזו, לא רק שחוקי המשחק מסמיכים את האזרחים לבקר את הרשויות, אלא *שהגדרת* חוקי המשחק - שמכוחם

קיימות הרשויות ושבמסגרתם הן פועלות - נמצאת בידי האזרחים. כדי שזו תהיה מערכת היחסים, שלושה תנאים צריכים להתקיים:

הגדרת זכויות היסוד של האזרחים

כאזרחים, אנחנו מפקידים בידי הרשויות כוח אדיר, וכבעלי הכוח - עלינו לוודא שהוא מוגבל. כדי לעשות זאת, עלינו להגדיר את מרחב הסמכויות של הרשויות, ואת קו הגבול שבו הוא מסתיים. הגבול הזה, שמצידו האחר נמצאות זכויות היסוד של אזרחי המדינה, חייב להיות מוגדר על ידי האזרחים עצמם, אחרת באי הכוח הופכים לבעלי הכוח.

היכן מוגדרות בישראל זכויות היסוד של האזרחים ומי מגדיר אותן? חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד: חופש העיסוק מייצגים את החקיקה הקרובה ביותר לכך. אך גם חוקים אלו נחקקו ברוב רגיל בכנסת, ולכן - ההגנה שהם מייצרים היא שברירית מאוד. יתרה מכך, היות *והכנסת* היא שחוקקה אותם, הגדרת זכויות

היסוד אינה נמצאת בכלל בידי בעלי הכוח, אלא בידי
באי כוחם.

*האם מותר לרשויות לגייס אזרחים לצבא
בניגוד לרצונם? באיזו מידה נכון שהמדינה
תתערב להורים בחינוך ילדיהם? ואיפה
מתחילה ונגמרת הזכות שלנו לפרטיות? על
כל אחת מהשאלות האלה אפשר לענות לכאן
ולכאן, אבל מי אמור לענות עליהן? במדינה
שבה העם הוא הריבון - אלו צריכים להיות
האזרחים. בישראל, זה לא המצב.*

הגדרת שיטת הממשל

הגבלת הכוח מתחילה בקו הגבול בין האזרחים
לרשויות, אך לא מסתיימת שם. שיטת הממשל,
שמגדירה את מבנה הרשויות, האופן שבו הן פועלות
והאיזונים והבלמים ביניהן, היא מרכיב חשוב נוסף. עד
כה, בחנו את שיטת הממשל בהקשרים של ייצוגיות

ומשילות, אבל תפקידה בהגנה על האזרחים ועל הרשויות עצמן הוא מכריע.

מי נכון שיגדיר את שיטת הממשל? היות ובין הרשויות מתקיימים מאזני כוח - הן בניגוד עניינים מובנה; והיות והרשויות הן גם באות כוחם של האזרחים - הן גם צד בעניין. המסקנה המתבקשת היא שכדי ששיטת הממשל תשרת את בעלי הכוח במדינה - על האזרחים להגדירה.

כיצד פועלים הדברים בישראל? הרשויות - שהייצוגיות שלהן גם כך מוטלת בספק - נאבקות בינן לבין עצמן על סמכויותיהן, בזמן שאזרחי המדינה, שמשלמים את המחיר, כמעט חסרי אונים. באופן הזה, באי הכוח הופכים לבעלי הכוח, ובעלי הכוח הופכים לחסרי כוח.

במהלך שנת 2023, ישראל שקעה למאבק פנימי קשה סביב החקיקה המשפטית. בזמן שצד אחד גרס כי זו זכותה של הכנסת לרסן את כוחו של בית המשפט, וכי ביטול החקיקה

מתבצע בניגוד עניינים; הצד האחר טען כי בית המשפט נדרש לקיים ביקורת שיפוטית, וכי החקיקה מתבצעת בניגוד עניינים. כך, במשך כמעט שנה ניהלנו כאן מלחמת חפירות, מבלי לקחת בחשבון את האפשרות המובנת מאליה: ששני הצדדים נמצאים בניגוד עניינים, ושעיצוב שיטת הממשל צריך להיות בידי האזרחים.

תיקון החוקה והסמכות לתיקונה

במדינה שבה העם הוא הריבון, זכויות היסוד ושיטת הממשל - שמהוות הבסיס לכל חקיקה אחרת - היו מקבלות מעמד של חוק עליון. הן היו מאוגדות במסמך שנקרא חוקה וזה היה נדרש לכלול שלושה חלקים מרכזיים:

1. הגדרת זכויות היסוד של האזרחים.
2. הגדרת שיטת הממשל.
3. הגדרת האופן שבו החוקה מתוקנת, והסמכות לתיקונה.

בזכויות היסוד ובשיטת הממשל כבר נגענו, וכעת נתמקד בסעיף השלישי, שלו חשיבות מיוחדת להגבלת הכוח. כזכור, מערכת היחסים שביקשנו לייצר היא כזו שבה האזרחים הם בעלי הכוח. במצב הזה, אם החוקה היא החוק העליון במדינה וכוללת את הגדרת זכויות היסוד ושיטת הממשל - אזי הסמכות העליונה לביצוע בה תיקונים חייבת להיות של האזרחים. *במדינה שבה העם הוא הריבון, הגדרה זו היא אחת החשובות ביותר בחוקה כולה.*

כיוון שבישראל אין חוקה, ובטח שלאזרחים אין הסמכות לתקן אותה - הכשל הישראלי בהגבלת הכוח הוא יסודי. *זה כנראה הפער המשמעותי ביותר בינינו לבין כוכב הצפון שממנו התחלנו, והוא מייצר מערכת יחסים מעוותת בין האזרחים לרשויות.* במצב הזה, לא רק שרשויות המדינה - בייצוגיות ובמשילות שלהן - אינן משרתות את האזרחים, לאזרחי המדינה אין את הסמכות החוקתית לתקן זאת.

לסיכום בחינת הגבלת הכוח:

בשנים האחרונות נשמע יותר ויותר הביטוי 'החוזה שבין מדינת ישראל לאזרחיה - הופר'. האמירה הזו מבטאת כאב גדול, אבל גם תפיסה שגויה של המציאות: החוזה שבין מדינת ישראל לאזרחיה לא הופר, מפני שהוא מעולם לא נחתם. זהו אינו משחק מילים: אזרחי ישראל מעולם לא הגדירו את חוקי המשחק של המדינה שהם, לכאורה, בעליה. לו היו עושים זאת, היה כזה חוזה ואנחנו היינו חתומים עליו. כיוון שחוזה כזה לא קיים - מערכת היחסים שבה האזרחים הן בעלי הכוח והרשויות הן באות כוחם - איננה קיימת בישראל.

המסקנה המתבקשת האחת

את ניתוח הבעיה התחלנו עם כוכב צפון שרובנו יכולים להסכים עליו ועם שלוש אמות מידה: ייצוגיות, משילות והגבלת הכוח. אלו איפשרו לנו לאמוד את המרחק לאותו כוכב צפון, ובעת אנחנו מסיימים את ניתוח הבעיה עם מספר תובנות קשות:

1. ייצוגיות: הרשויות בישראל אינן פועלות - ואינן בנויות לפעול - בשם האינטרסים של האזרחים.
2. משילות: הרשויות בישראל אינן פועלות - ואינן בנויות לפעול - כדי לייצר לאזרחים תועלת, וביעילות.
3. הגבלת הכוח: כוחן של הרשויות בישראל אינו מוגבל, זכויות היסוד של האזרחים אינן מוגנות, ולאזרחים אין הסמכות להגדיר אותם.

קשה להפריז בחומרת התובנות הללו ובמשמעות שלהן: ישראל - שאנו חושבים עליה כמדינה שבה העם הוא הריבון - רחוקה מלהיות כזו.

עם הפרספקטיבה הזו, ניתן כעת לראות כיצד כמעט כל החדלונות שישראל מתמודדת איתם - מחדלי אישים שמנהלים את חיינו, דרך שלטון המיעוט ועד חוסר האונים המוחלט של האזרחים מול הרשויות - הם סימפטומים של הפתולוגיה בשיטת הממשל הישראלית, ולא בעיות שורש בפני עצמן: כאשר שיטת

הממשל - בייצוגיות, במשילות ובהגבלת הכוח - אינה בנויה לריבונות העם - רשויות המדינה לא משרתות את אזרחיה; וכאשר רשויות המדינה אינן משרתות את האזרחים - אנו מתרחקים מכוכב הצפון ונעים לעבר התהום. **במילים אחרות, בעיית השורש של ישראל היא שיטת הממשל שלה.**

על שיטת הממשל ועלינו

כאשר הדברים מוצגים כך, המסקנה שהגענו אליה נשמעת הגיונית ואף טריוויאלית. מדוע, אם כך, שיטת הממשל אינה נמצאת בלב השיח הציבורי, גם בימים שבהם המעורבות האזרחית כה גבוהה? טענתנו היא כזו: מעבר לכך שזה לא האופן שבו אנו רגילים לבחון את הדברים, התפיסה הבסיסית שלנו איננה של עם שריבון בארצו.

שהרי במהותו, סיפור ההקמה של ישראל הוא סיפור שבו המדינה נתפסת כתכלית, ולא כאמצעי. למרות שיש בנרטיב הזה ערך ועוצמה אדירים - הוא, לבדו, לא יספיק לנו כדי להבטיח את קיומה של ישראל. עלינו

להגדיר מחדש את מערכת היחסים בין ישראל לישראלים, וזה מתחיל בתפיסה שלנו את תפקידנו כאזרחים. לשם כך, אנחנו מחויבים לחשוב על ישראל לא רק כתכלית, אלא גם כאמצעי; ועלינו - כמי שאחראים על העיצוב שלו, מכוח תפקידנו במדינה.

במילים אחרות, הבעיה של ישראל אינה מסתכמת במרחק החוקתי בינינו לבין מדינה שבה העם הוא הריבון, אלא כוללת גם פער תפיסתי שלנו, את תפקידנו כריבון. כל עוד נמשיך להחזיק בתפיסה ששיטת הממשל היא גזירת גורל ושאין זה תפקידנו לעצב אותה - נמשיך להיות עיוורים לחדלונות שהיא מייצרת, נמשיך להילחם על פתרונות סרק ולא נוכל אפילו לדמיין ישראל אחרת. השינוי התפיסתי שאנו נדרשים אליו הוא עמוק, ובהיעדרו - המכשול המרכזי בדרך לתיקון הוא אנחנו.

הגדרת הבעיה של ישראל

כעת, יש בידינו להגדיר את הבעיה של ישראל באופן שלם יותר. ההגדרה הזו מחברת בין מציאות חיינו לבין בעיית השורש, ובין בעיית השורש לתפקיד שלנו. היא תשמש אותנו בניתוח הפתרונות ובסלילת הדרך אליהם, אבל הערך המרכזי שלה הוא בעצם ניסוחה:

1. אנו חיים במדינה שאינה משרתת את

אזרחיה: רוב רובם של התחלואים שאנו סובלים מהם - הם תסמינים של מדינה שאינה משרתת את אזרחיה.

2. בעיית השורש של ישראל היא שיטת

הממשל שלה: שיטת הממשל אינה בנויה לריבונות העם, ולכן רשויות המדינה אינן משרתות את האזרחים.

3. המכשול הוא אנחנו: אנו עיוורים לבעיית

השורש ולא רואים בשיטת הממשל אמצעי שאנו אחראיים לעיצובו. כל עוד נמשיך להילחם בתסמינים, ולא במקור המחלה, המכשול המרכזי בדרך לתיקון הוא אנחנו.

מחשבות נוספות

על גודל הבעיה

בזמן כתיבת מילים אלו, ישראל ממתינה בדריכות לתגובת אויביה, החטופים עדיין בעזה, וכוחותינו נלחמים באויב. במציאות הזו, קל להגיע למסקנה שהבעיות הגדולות של ישראל אינן נוגעות לכשל ממשלי, אלא לאתגרים הביטחוניים שלנו (ובאותו האופן, לאלו הכלכליים, המדיניים והאחרים).

האתגרים של ישראל אכן גדולים, אך בהיות שיטת הממשל מערכת ההיגוי של המדינה, מערכת ההנעה שלה ומערכת הבלמים שלה - היכולת שלנו להתמודד עם אתגרים אלו, או להמנע מהם, תלויה קודם כל בשיטת הממשל. לכן - בעיית שיטת הממשל אינה מתחרה באתגרים שישראל מתמודדת איתם - אלא מזינה אותם, מחמירה אותם ואף מובילה לחלקם. זו אינה עוד בעיה, זו ה-בעיה.

על הבעיה האחרת

בעיה נוספת, שראויה להתייחסות מיוחדת, היא בעיית האמון. במרכזה, משבר האמון בתוך החברה הישראלית, שאת תסמיניו אנו חווים בתאי התהודה, בפילוג המתרחב ובתחושה ההולכת וגוברת ש'אין עם מי לדבר'. בתנאים האלה, האם יש טעם לעסוק בשיטת הממשל? האם כוכב הצפון שהגדרנו עדיין רלוונטי? והאם בעיית השורש היא שיטת הממשל, ולא בעיית האמון? כן וכן וכן.

בעיית האמון קיימת ודורשת התייחסות, אך היא איננה בעיית השורש. במובנים רבים - קיומה הוא תוצר של שיטת ממשל כושלת וסממן שלה.

בפרקים הבאים נבנה את תהליך התיקון כך שיחבר אליו חלקים גדולים בחברה הישראלית. החיבור הזה חשוב ברמה הפרקטית - כדי לייצר את התמיכה הציבורית הנדרשת, אך חשוב מכך - ברמה המהותית: כוכב הצפון מייצג ישראל שבה אזרחים עם דעות שונות מקבלים החלטות משותפות, מתוך אמונה שהחלטות

אלה מייצגות את רצון העם. במובן הזה, ההחלטה על שיטת הממשל היא גם ההחלטה המשמעותית ביותר שנקבל יחד, וגם חלק מתהליך הריפוי של החברה הישראלית.

נקודה אחת של אור

תיקון שיטת הממשל נדמה כמשימה בלתי אפשרית. כיצד נוכל להסכים על חוקי משחק חדשים, כאשר איננו מסוגלים לנהל דיון משותף? זו אכן משימה קשה, אבל יש בה נקודת אחת של אור. בעיית השורש - וגם הפתרונות שלה - אינם מוגדרים על פי קווי החלוקה שאנחנו רגילים אליהם. מדינה שמשרתת את אזרחיה אינה אג'נדה של שמאל או ימין, דתיים או חילוניים, ערבים או יהודים; זהו כוכב הצפון של אלו שרואים את ישראל כמדינה שבה העם הוא הריבון, וזהו רוב מוחלט של אזרחי ישראל.

כלומר, בהחלטה הכי חשובה שנקבל יחד - רוב מוחלט של הישראלים חותר לאותו כוכב הצפון.

אשליות

בדרך לתיקון, אנחנו צריכים להשיל

מעצמנו את תפיסותינו השגויות

אחרי שהגדרנו את הבעיה ולפני שנתחיל לדון בפתרונות, עלינו להתנער מכמה אשליות. התפיסות השגויות שלנו הן מכשול בדרך לתיקון, כי הן מקבעות הבנה לא-נכונה של הבעיה, גורמות לנו להתבוסס בקרבות סרק ומונעות מאיתנו לחתור לפתרונות אמת. רובנו שבויים לפחות באחת מהאשליות הבאות, וככל שננפץ אותן - כך נוכל לקדם את התיקון:

אשליה: יש כאן ד-מו-קרט-יה וצריך לבצר אותה

אחת הדרישות המרכזיות שעלתה במהלך שנת 2023 הייתה שאת ה-ד-מו-קרט-יה הישראלית צריך לבצר. למרות שהיא מגיעה ממקום בן של דאגה, ולמרות שהיא עלתה כתגובה למהלך שהמשמעויות שלו היו יכולות להיות הרסניות לרעיון ריבונות העם, קשה להפריז במידת העיוורון שהדרישה הזו מייצגת.

הרי מה אנחנו מבקשים לבצר כאן? את המנגנון שמייצר לנו חברי כנסת שאינם מדווחים לאזרחים? את מערכת ההפעלה שמייצרת לנו ממשלות לא מתפקדות, שנשלטות על ידי המיעוט? או את חוסר היכולת שלנו לעצב את כללי המשחק שבהם פועלות הרשויות? הרי אלו בדיוק הפתולוגיות שאיפשרו את החקיקה שמקדשי ה-ד-מ-ו-קרט-יה ביקשו לעצור.

הדרישה לבצר את ה-ד-מ-ו-קרט-יה הישראלית היא סממן לחוסר הבנה מובהק של הבעיה, ומניחה שיש רק דרך אחת לייצר דמוקרטיה: זו שמתקיימת בישראל. מקורה בתפיסה ששיטת הממשל היא גזירת גורל, בחוסר נכונות לבחון את המציאות ובהיעדר מעוף לדמיין ישראל אחרת. יותר מכל, זו דרישה מסוכנת: בשם ה-ד-מ-ו-קרט-יה, היא מבקשת להנציח מציאות שבה העם אינו ריבון בארצו.

אשליה: זה עניין של ימין ושמאל

ניתוח הבעיה שביצענו היה עיוור לחלוקה בין ימין לשמאל, שכן השאיפה לריבונות העם אינה מפרידה בין המחנות הללו. אם כך, מדוע אנחנו משייכים את 'הבעיה' לאחד הצדדים? לעתים בגלל שאנו קושרים בין התנהגות השחקנים הפוליטיים, שמתנהלים בתוך השיטה הקיימת, לבין תפיסה אידיאולוגית מסוימת; לעתים בגלל שאנחנו משליכים מהסמן הקיצוני ביותר במחנה מסוים על כלל המחנה; ולעתים - פשוט בגלל שזה מה שאנחנו רגילים לעשות.

כבר ראינו כיצד התנהגות השחקנים הפוליטיים היא תוצר של שיטת הממשל; וכפי שההיסטוריה מראה לנו - כאשר לוקחים את כל אחת מהאידיאולוגיות הללו לקצה - מתרחקים מרעיון ריבונות העם מהר מאוד. לכן, החלוקה בין ימין לשמאל איננה רלוונטית לבעיה ואיננה רלוונטית לפתרון.

החלוקה הנכונה היא בין אלו שתומכים בריבונות העם ואלו שלא, והחיבור שאנחנו עושים בין שיוך אידיאולוגי

לרעיון התיקון רק מעכב את התיקון: הוא מקטין את מעגלי התמיכה ברעיון התיקון ומקשה את הבנת הבעיה.

אשליה: זה עניין של שמרנים וליברליים

החלוקה ל'שמרנים' ו'ליברלים' די חדשה בישראל, ומייצגת את אחד האימוצים הפחות-מוצלחים שעשינו מידידינו האמריקאיים. זה מתחיל בהגדרות עצמן: כיצד התומכים ברפורמה-ההפיכה המשפטית הם ה'שמרנים', ולא אלו שדורשים לבצר את השיטה הקיימת? ומדוע אלו שנלחמים על זכותה של המדינה לגייס את אזרחיה הם 'ליברליים', ולא אלו שנלחמים על חירותם לחיות על פי צו מצפונם?

אבל הכשל הזה הוא הרבה יותר מסמנטי. מכיוון ששמרנות וליברליזם בכלל אינם ערכים מנוגדים, ההיצמדות אליהם היא עוד דוגמה לרדידות הרעיונית שפושה בקרבנו: תומכי הרפורמה, שמבקשים לקדם חקיקה - לשיטתם, בשם רצון העם - עושים זאת באמצעות שלטון המיעוט; ומתנגדי ההפיכה,

שנלחמים לשמר את אותה ד-מו-קרט-יה, מבקשים לקדש את השיטה שמאפשרת לממשלה - לשיטתם - לקדם אג'נדה שהעם מתנגד לה.

לכן, עד שנגדיר לעצמנו זהות רעיונית ברורה וסדורה - החלוקה הזו היא אותה חלוקה שבטית, רק בצבעים חדשים. אם נשכיל להגדיר מחדש את קווי החלוקה כך שיפרידו בין אלו שתומכים בריבונות העם לבין אלו שלא, ספק גדול אם החלוקה הקיימת תמשיך להיות רלוונטית.

אשליה: פתרונות סרק - הפתרון הוא בחירות!

הפתרון הוא חוקה!

האם הפתרון הוא בחירות? כפי שראינו, בעיית השורש של ישראל היא שיטת הממשל שלה. זו לא התחילה בממשלה הנוכחית ולא תיפתר עם לכתה, ולכן - שום תיקון מהותי לא יקרה רק מעצם קיומן של בחירות נוספות. מוטב שאת זמננו נשקיע במאמץ להגדרה מחדש של חוקי המשחק, ולא בהתמסרות לתקוות

שווא שסבב נוסף של אותו המשחק יוביל לתוצאות שונות.

האם הפתרון הוא חוקה? התפיסה כאילו אם רק תתקון בישראל חוקה - בעייתנו ייעלמו - גם היא שגויה. הבעיה של ישראל איננה היעדר חוקה, אלא שיטת ממשל שאיננה מקיימת את רעיון ריבונות העם. החוקה היא אמנם כלי חשוב בתיקון הנדרש, אבל אל לנו לטעות: לו בישראל הייתה חוקה שמקבעת את שיטת הממשל הקיימת - מצבנו היה חמור שבעתיים.

גם לבחירות וגם לחוקה תפקיד חשוב בתהליך התיקון, כאשר משתמשים בהן כדי להתמודד עם בעיית השורש. אחרת, הם הופכים לכלים חלולים שמקהים את הבנת הבעיה וגורמים לנו לרדוף אחר פתרונות שווא.

אשליה: בין חלקים שונים בחברה הישראלית ישנה תהום ערכית שאינה ניתנת לגישור

בתקופה האחרונה מתרבות ההצעות לחלוקה של ישראל למעין תתי-מדינות. הרעיון הכללי הוא שלכל תת-מדינה כזו תהיה אוטונומיה בתחומים מסוימים (כגון: חינוך, רווחה וכד'), ושהן יחלקו ביניהן שירותים אחרים (כגון: ביטחון, תשתיות אנרגיה וכד'). ההנחה שבבסיס ההצעות הללו היא שישנה תהום ערכית, שאינה ניתנת לגישור, בין החלקים השונים בעם, ושהפתרון היחיד לכך הוא חלוקה.

מבלי להתווכח על הערך שבעצם ביזור הכוח, ראוי להתעכב על ההנחה שהתהום הזו באמת קיימת, ועל המשמעויות שלה: ראשית, אם התהום אינה ניתנת לגישור, כיצד אותן תתי-מדינות ינהלו את ענייניהן המשותפים? שנית, אם הפתרון מסתכם בביזור - מדוע שהפתולוגיות שהארנו בפרק הקודם לא יחזרו על עצמן גם בתתי המדינות וגם בשלטון המרכזי? חשוב מכך, אם כל קריאת המציאות שלנו מבוססת על שיטת

הממשל הקיימת, כיצד אנחנו יודעים שבכלל קיימת כזו תהום?

ניקח, לדוגמה, את סוגיית הגיוס: אנו מניחים שיש חלקים באוכלוסיה שלא מוכנים לקחת חלק בהגנת המולדת, ולכן - אנו מסיקים שהם בצד האחר של התהום. אבל למה מתקיים המצב הזה מלכתחילה? כי שיטת הממשל מאפשרת למיעוט להכתיב לרשויות את מדיניות הגיוס. כעת, נחליף את סוגיית השירות בצה"ל בכל סוגיה אחרת שבה רוב העם מבקש דבר אחד והמיעוט כופה על הרשויות לעשות דבר אחר, ונקבל את אותה ההתנהגות: אנחנו מתייחסים לשיטת הממשל בתור גזירת גורל, מתעלמים מהעיוותים שהיא מייצרת, מפרשים את העיוותים הללו כתהום ערכית, ואז טוענים שהתהום הזו היא גזירת גורל שאינה ניתנת לגישור.

במילים אחרות, מה שנראה כמו תהום ערכית, הוא למעשה עוד סימפטום של בעיית השורש. גם אם יש קבוצות באוכלוסיה שיידחו את רעיון ריבונות העם - ויש

כאלו - יש רוב מוחלט שיאמץ אותו. לכן, רעיון ריבונות העם הוא, למעשה, הגשר הרעיוני למה שנדמה היום כהתהווה ערכית.

אשליה: יש פתרון קסם

ישראלים אוהבים פתרונות מהירים. פתרון חלקי? לא נורא. טלאי על גבי טלאי? גם בסדר. יתפרק בעוד שנה? נסתדר אז. העיקר שנתקדם. ומהר.

מכיוון שאנחנו כל כך רגילים לפתרונות כאלו - אנחנו מניחים שהם תמיד קיימים. אבל תיקון של שיטת ממשל לא יקרה ככה. למה? כי שיטת הממשל היא מארג של עקרונות וכללים שתלויים אחד בשני; בגלל שעוד טלאי יכול לייצר יותר נזק מתועלת; ובגלל שהתמיכה הציבורית שנדרשת כדי להניע כזה מהלך תיקון - מצריכה מענה שלם.

לכן, במקרה הזה לא יהיה פתרון קסם. התיקון שישראל זקוקה לו הוא תשתיתי והדרך אליו תדרוש

אורך רוח. אם אנחנו לא מסוגלים ללכת אותה - אנחנו צריכים להבין שתיקון כזה לא יקרה.

אשליה: זה רק הם, לא אנחנו

למרות הפילוג בינינו, רובנו מסכימים על דבר אחד: ש'הם' הבעיה, ולא 'אנחנו'. שהם טועים; ושהם אחראים; ושהגיע הזמן שהם יעשו חשבון נפש.

בדינמיקת הצדק-השבטי-המוחלט הזו - כל מה שהם אומרים - אינו נכון; כל מה שאנחנו אומרים - הוא בהגדרה נכון; ואל לנו להסכים איתם ובטח שלא להטיל בעצמנו ספק, שמא נידרש לסגת מקווי המחנה.

אך כשמצמצמים את הדיון לשחור ולבן - מאבדים את מורכבות הסוגיות; וכשמוסיפים לכך מלחמת שבטים - מאבדים גם את המחשבה הביקורתית. בהתחפרות המרדדת הזו - כל פעם שמחנה אחד אומר שחור, המחנה האחר אומר לבן; ובגלל שהתחפרות זו מונעת יותר מזהות ופחות מענייניות - ככל שהיא מעמיקה, הטיעונים שמאחוריה הופכים לרדודים יותר ויותר.

המצב הזה, שבו כל מחנה מתחפר בעמדתו בעוד טיעונוי הולכים ונחלשים, הוא מסוכן לכולם. הוא מוביל לכך שכל הפתרונות שנמצאים על השולחן - רדודים; ולכך שהיכולת לקדם פתרון במשותף - לא קיימת. בדינמיקה כזו, כל תפיסה רעיונית שיש בה עומק ושוברת את קווי המחנות - לא יכולה למצוא מקום. לכן האשליה הזו כה מסוכנת: היא עומדת בדרכו של רעיון התיקון.

אז נכון, גם הצד האחר צריך לעשות חשבון נפש, אבל הגיע הזמן שנסתכל במראה, ושנבין: גם אנחנו חלק מהבעיה.

על הפתרונות

הפתרונות מתחילים בהכרה בקיומם

אם עד כה עסקנו בעולם הבעיה, כעת נתמקד במרחב הפתרונות: בפרק הזה - בפתרונות לבעיית שיטת הממשל, ובפרק הבא - בדרך אל הפתרון.

בבואנו לעשות את המעבר הזה, נדגיש שגם כאשר הגדרת הבעיה חדה וברורה - יכולים להיות לה מספר פתרונות. האם, בשלב הזה, נכון לבחור פתרון? התשובה היא לא. כפי שראינו, שיטת הממשל משפיעה על כל היבט של חיינו, ולכן - ההחלטה עליה היא מההחלטות החשובות ביותר שנקבל יחד. בשלב הזה, כשאנחנו בתוך משבר אמון ואין ברשותינו מנגנון החלטה ראוי, הדבר *הגרוע ביותר* שנוכל לעשות הוא להיגרר לעוד ויכוח שבטי בין שיטה אחת לשיטה אחרת. בעת הזו, הדבר הנכון הוא להעמיק את הבנתנו את הבעיה; ללמוד את מרחב הפתרונות; ולהגדיר את הדרך שבה נקבל את ההחלטה, יחד.

לכן, הפרק הזה אינו חותר להכתיר פתרון יחיד, אלא להראות שישנם מספר פתרונות לבעיית השורש; שכל כזה פתרון עדיף בהיבטים מסוימים; ושכולם טובים משיטת הממשל הקיימת. במובן עמוק יותר, מטרתנו להראות לנו שהשיטה הקיימת אינה גזירת גורל, ושישראל טובה יותר היא ברת-השגה.

גם כאן, המסע מתחיל בכוכב הצפון

את המסע למרחב הפתרונות נתחיל מאותו כוכב צפון: מדינה שבה העם הוא הריבון. כפי שבניתוח הבעיה - הייצוגיות, המשילות והגבלת הכוח שימשו אותנו כאמות מידה לבחינת שיטת הממשל הקיימת, בפרק הזה הן תשמשנה כדרישות התכנון לשיטת הממשל המתוקנת.

למעשה, אנו מבקשים למפות את שיטות הממשל שעומדות בדרישות הבאות -

1. ייצוגיות - הרשויות פועלות בשם האינטרסים של האזרחים, כפי שאלו מגדירים אותם, באופן המדויק ביותר.

2. משילות - הרשויות מייצרות את התועלת המירבית לאזרחים, ועושות זאת ביעילות המירבית.

3. הגבלת הכוח - כוחן של הרשויות מוגבל ומבוקר על ידי האזרחים והרשויות האחרות, והאזרחים הם אלו שמגדירים אותו.

כעת, ניגש לתאר שתי חלופות עקרוניות לשיטה הקיימת, ולאחר מכן נציג דוגמה לפתרון שלם וקונקרטי יותר. מטרתנו בסקירה זו אינה לקלוע לשיטת ממשל שהקוראת תסכים עם כל מרכיביה, אלא להציג גישות שונות לפתרון, ולהראות כיצד מנגנונים ממשליים אחרים יכולים להוביל להתנהגויות ממשליות טובות יותר.

השיטה הפרלמנטרית: ללמוד מחברות, לא

רק ממדינות

”אבל באיזו מדינה יש שיטת ממשל טובה יותר?”

כמעט בכל שיחה בנושא, זו אחת השאלות הראשונות שעולות לאוויר. ישנם, כמובן, אינספור ניתוחים המשווים בין שיטות ממשל של מדינות שונות, אבל כפי שלשיטת הממשל שלנו יש את התחלואים שלה; כפי שהיא לא עברה שינויים רבים לאורך השנים; וכפי שגם היא תוצר של נסיבות היסטוריות ותרבותיות - זה גם המצב במדינות אחרות. מכיוון שמדינות הן רק סוג אחד של התארגנות אנושית, את ההשראה לפתרונות אנחנו לא חייבים לשאוב רק ממדינות.

התארגנות אחרת, נפוצה יותר, היא של חברות מסחריות. למה חברה - ובפרט, חברה ציבורית - היא התארגנות שמנגנון הממשל שלה מעניין אותנו? כי חברה, בדומה למדינה, היא יישות שמנוהלת על ידי גופים שהם באי כוח: גופים שמנווטים את החברה, מגדירים ומממשים מדיניות וכפופים לתהליכי בקרה

ופיקוח - הכל במטרה לשרת את בעלי הכוח בהתארגנות. היות וזו ההתנהגות שאנחנו מבקשים לייצר, אז אם ניקח בחשבון שמנגנוני הממשל התאגידי התפתחו באופן מהיר ומשוכלל יותר מאלו של מדינות - נמצא שהאבולוציה של המנגנונים התאגידיים רלוונטית מאוד לדיון שלנו.

מה, אם כך, אנו יכולים ללמוד מהאופן שבו חברות מנוהלות? כדי לענות על השאלה הזו, נתחיל מהצגתם של שלושת הגופים בממשל התאגידי שרלוונטיים לדיון שלנו:

1. הנהלה: הנהלת החברה אחראית על הגדרת האסטרטגיה של החברה והמימוש שלה, והיא מובלת על ידי מנכ"ל החברה. המנכ"ל מרכיבה ומנהלת את צוות הנהלה, וממונה על ידי דירקטוריון החברה.
2. דירקטוריון: כגוף המפקח העליון בחברה, דירקטוריון החברה מייצג את בעלי המניות ונושא באחריות כלפיהם. הנהלה מדווחת לו, ומעבר לסמכותו למנות ולפטר את המנכ"ל -

לדירקטוריון סמכויות שונות שמוגדרות
בתקנון החברה, כגון: ניהול תהליכי בקרה,
אישור החלטות ואישור מינויים.

3. בעלי מניות: בעלי המניות בחברה הם
הבעלים החוקיים של החברה, והחברה כולה
פועלת כדי לשרת את האינטרסים שלהם.
המעורבות שלהם - לרוב - מוגבלת להחלטות
משמעותיות בחברה, כגון: שינויים בתקנון,
מינויי דירקטורים ומהלכים פיננסיים
משמעותיים.

במבט ראשון, המבנה התאגידי הזה דומה לשיטה
הפרלמנטרית שאנחנו רגילים אליה, שהרי את
הדירקטוריון (בישראל: הכנסת) בוחרים בעלי המניות
(האזרחים) ואת מנכ"ל החברה (ראש הממשלה) בוחר
הדירקטוריון (הכנסת). אך כשמתבוננים לעומק, עולים
מספר הבדלים ש - יחד - פוערים תהום בין שיטת
הממשל בישראל לממשל התאגידי שזה עתה הצגנו:

תלות ישירה של באי הכוח בבעלי הכוח

כפי שראינו, אחת הבעיות שישראל סובלת מהן היא כשל הייצוגיות בכנסת: חברי הכנסת אינם מדווחים לאזרחים, ולכן - אינם מחויבים אליהם. בשיטת ממשל פרלמנטרית כמו שלנו - הדבר מייצר עיוותים בייצוגיות של הכנסת ושל הרשויות האחרות, ומוביל לכשל ממשלי רב-מערכתי.

במקרה של חברה, לבעלי המניות יש הזכות למנות את חברי הדירקטוריון. זכות זו מעניקה להם השפעה ישירה על הדירקטוריון, ובעקיפין - גם על הנהלת החברה. בנוסף, לבעלי מניות יש את החירות לקנות ולמכור מניות בחברה, ובעשותם כך - הם מביעים את אמונם או אי-אמונם בתפקוד החברה, ובפרט - בתפקוד ההנהלה והדירקטוריון.

כיצד הייתה מתנהגת הכנסת לו חברי הכנסת שלה היו תלויים תלות ישירה בבחוריהם, ורק בבחוריהם? רק לשם הדוגמה - דמיינו שבבחירות הבאות לכנסת, לכל אחת מאיתנו

הייתה הזכות לבחור חמישה מועמדים, מכל שיוך מפלגתי, ו-120 המועמדים עם מספר הקולות הגבוה ביותר היו נבחרים לכנסת: למי אז היו מחויבים חברי הכנסת? כיצד אז היו מתנהלות הכנסת והממשלה? והאם הן היו מייצגות בצורה נאמנה יותר את האינטרסים של אזרחי המדינה?

הפרדת רשויות

כשל הייצוגיות בכנסת אינו נובע רק מהיעדר התלות של חברי הכנסת בציבור, אלא גם מהתלות הקיימת בין חברי הקואליציה לרשות המבצעת. בשונה מישראל, ברוב החברות המסחריות מתקיימת הפרדה ברורה בין הגוף המפקח (הדירקטוריון) לגוף המבצע (ההנהלה). הפרדה זו באה לידי ביטוי במספר דרכים: לרוב, המנכ"ל מגיעה מחוץ לדירקטוריון; למנכ"ל יש הסמכות לנהל ולהרכיב את הנהלת החברה; והתלות של הדירקטוריון בהנהלה קטנה משמעותית.

להפרדה זו יש מספר יתרונות: בהיבט הייצוגיות, הדירקטוריון נאמן לייצוג בעלי המניות, וההנהלה נבחנת ביחס ליעדים שמוגדרים בדירקטוריון; בהיבט המשילות, סמכותה של המנכ"ל על ההנהלה מאפשרת ניהול טוב יותר של החברה, והדירקטוריון מתמקד במשימות הפיקוח שלו; ובהיבט הגבלת הכוח, הדירקטוריון מסוגל לבקר את ההנהלה, ובעלי המניות יכולים לבקר את הדירקטוריון.

כמה תועלת הייתה יכולה לייצר הממשלה, לו ראש הממשלה היה נבחן על בסיס יעדים שמוגדרים על ידי הציבור; לו הייתה לו היכולת להרכיב ולנהל את ממשלתו; לו הממשלה הייתה מורכבת מאנשי מקצוע, שכולם מונעים מאותם אינטרסים; ולו עבודת הבקרה של הכנסת הייתה מייצגת את האינטרס הציבורי? כיצד היה נראה אז החינוך שלנו? הכלכלה? התחבורה? והבריאות? התרחיש הזה, שנדמה לנו זר, הוא המציאות של כל ארגון שמתנהל נכון, והוא בר-השגה.

הסמכות העליונה היא בידי בעלי המניות

בנוסף להפרדה בין הגופים ולתלות בבעלי המניות - התקנות שעל פיהן פועלים מוסדות החברה מאוגדות במסמך שנקרא 'תקנון החברה', ששינויים בו דורשים את אישור בעלי המניות. כלומר, מעבר לקיומו של ממשל תאגידי שמובנה נכון, כאשר יש צורך לבצע בו שינויים - הדבר נתון בידיהם של בעלי המניות.

כשבעלי המניות קובעים את חוקי המשחק, הם מעצבים את התנהגות המוסדות בהתאם לאינטרסים שלהם. באופן הזה, הסמכות להגדיר את התקנון היא אבן היסוד ביצירת מערכת יחסים שבה בעלי המניות הם בעלי הכוח, והדירקטוריון וההנהלה הם באי כוחם. אם נקביל את תקנון החברה לחוקה של מדינה, נראה כיצד סמכותם של האזרחים על החוקה מגדירה את מערכת היחסים שלהם עם הרשויות באותה הצורה.

כמובן שכל אחד מההבדלים הללו לא עומד בפני עצמו: הם קשורים ושלובים אחד בשני, ומייצרים יחד ממשל תאגידי שבנוי לשרת את בעלי המניות. אם

נחליף את המילים 'בעלי מניות' ב'אזרחים',
'דירקטוריון' ב'כנסת', 'הנהלה' ב'ממשלה' ו'חברה'
ב'מדינה' - יעמדו בפנינו קווי המתאר לשיטת ממשל
שמזכירה את שיטת הממשל שלנו, אבל מתנהגת -
בייצוגיות, במשילות ובהגבלת הכוח שלה - באופן
שונה לחלוטין.

דמייני ישראל שבה חברי הכנסת נבחרים
ישירות על ידי האזרחים; שבה חברי הכנסת
עסוקים בעבודתם הפרלמנטרית ושרי
הממשלה ממונים על ידי ראש הממשלה;
ושבה אזרחי המדינה הם החתומים על
החוקה. האם בישראל זו איכות חברי הכנסת
והמחויבות שלהם לאינטרס של הציבור דומות
למצב היום? האם בישראל זו איכות השרים
ותפקוד הממשלה דומים לאלו של היום?
והאם הבקרה שלנו על הרשויות דומה לזו של
היום?

עכשיו דמייני את הביטחון, הכלכלה, הבריאות
והחינוך שלנו. האין זו ישראל טובה יותר?

השיטה הישירה: השיטה עובדת, אבל צריך לבנות אותה נכון

”אבל כבר ניסינו את זה, וזה לא עובד”.

זו התגובה הכמעט-אוטומטית לכל הצעה שמריחה כמו בחירה ישירה בישראל. למרות שהיא מובנת, התפיסה הזו - שמתרגמת מימוש בעייתי של פתרון לכך שהפתרון עצמו אינו טוב - שגויה ולא מאוד מקדמת. אנחנו נאמץ גישה אחרת, ונתמקד במשמעויות של רעיון הבחירה הישירה וכיצד נכון לממש אותו.

בבסיס הבחירה הישירה עומד העיקרון הבא: כדי שהרשויות ייצגו הצורה המיטבית את האינטרסים של האזרחים - התלות של הרשויות באזרחים עצמם צריכה להיות גדולה ככל האפשר, והמרחק ביניהם - קצר ככל שניתן.

בדמוקרטיה ייצוגית, העיקרון הזה מתרגם לכך שהאזרחים בוחרים באופן ישיר את נציגיהם ברשויות. דוגמה לכך ראינו בחלק הקודם, כשעסקנו בשיטה

הפרלמנטרית: כאשר חברי הכנסת נבחרים ישירות על ידי האזרחים, התלות שלהם בציבור גדלה; באותו האופן, כאשר ראש הממשלה נבחר ישירות על ידי האזרחים, התלות שלו בציבור גדלה; וכאשר נציגי הועדה לבחירת שופטים נבחרים ישירות על ידי האזרחים - התלות שלהם בציבור גדלה. בכל אחת מהאפשרויות, העיקרון דומה: בכל רשות שבה היא מתקיימת - הבחירה הישירה מגדילה את התלות של נציגי הציבור בציבור, ולכן מגבירה את הייצוגיות.

אך מעבר לחיזוק הייצוגיות, הבחירה הישירה משפיעה גם על הדינמיקה בין הרשויות: כאשר בחירות ישירות מתקיימות ברשויות שונות - כל אחת מהן מקבלת מנדט ישיר מהציבור, ולכן ההפרדה ביניהן מתחזקת. לצד היתרונות שבהפרדה - היא מייצרת גם אתגרים, ובבואנו להגדיר מערכת ממשל שמאזנת בין ייצוגיות, משילות והגבלת הכוח - חשוב להבין את הדינמיקה הזו ולתכנן את שיטת הממשל לאורה.

מתי לא עשינו זאת? כאשר ישראל אימצה את
הבחירה הישירה בשנות התשעים, היא
שינתה את האופן שבו נבחר ראש ממשלה,
אך לא - באופן מהותי, לפחות - את האופן שבו
נבחרים חברי כנסת ואת מערכת התלויות בין
הכנסת לממשלה. במבנה הממשלי שנוצר,
ראש הממשלה אמנם נבחר ישירות על ידי
הציבור, אבל התלות שלו בכנסת, שהמשיכה
לסבול מבעיות בייצוגיות והתפצלה למספר רב
יותר של סיעות, נשארה גבוהה. התוצאה?
שרי הממשלה עדיין מונו - ברובם - מתוך
סיעות הכנסת; הכוח של הסיעות הקטנות רק
גדל; ואף אחת משתי הממשלות שהורכבו
תחת שיטה זו לא שרדה קדנציה מלאה.
לכן, הלקח מהניסיון הזה איננו שהבחירה
הישירה - כרעיון - לא יכולה לעבוד, אלא
שהאופן שבו הרעיון ממומש קריטי להצלחתו.

כדי להנות מהיתרונות של הבחירה הישירה, נכון לנצל
את הפרדת הרשויות שהיא מאפשרת, לטובת שיפור

הייצוגיות והמשילות, ובו בעת - להקפיד על מערכת איזונים ובלמים, שתגביל את כוחן של הרשויות ותאפשר להן לעבוד בצורה מאוזנת. הניסיון ממקומות אחרים מראה שהדבר בהחלט אפשרי, אך דורש תכנון מוקפד של שיטת ממשל שלמה.

כעת ניתן לראות שרעיון הבחירה הישירה אינו סותר את השיטה הפרלמנטרית, ואף יכול להשתלב בה. יתרה מכך, אותם העקרונות שסקרנו בשיטה הפרלמנטרית - תלות ישירה של הנציגים באזרחים, הפרדה בין רשויות וסמכותם העליונה של האזרחים - הם גם העקרונות שנידרשים לטובת מימוש נכון של השיטה הישירה. כמובן שעקרונות משותפים לא בהכרח מובילים לאותה תוצאה ממשלית, ובסופו של דבר כל אחת מהגישות הללו, וכל וריאציה שלהן, תייצר מאזן אחר בין ייצוגיות, משילות והגבלת כוח. התפקיד שלנו יהיה להבין את ההבדלים בין פתרונות שונים ולבחור את האיזון שנכון לנו.

פתרון אחד לדוגמא

עד כה עסקנו בשתי גישות עקרוניות לשיטת הממשל: הפרלמנטרית והישירה. כדי שנוכל להתקדם לפתרונות שלמים וקונקרטיים יותר, עלינו לחזור לרעיונות שפיתחנו בפרקים הקודמים, ובפרט - לתפקיד החוקה. כזכור, החוקה מאגדת את זכויות היסוד של האזרחים, שיטת הממשל ותהליכי התיקון, ובמסמך המכונן של המדינה - היא גם החוק העליון במדינה.

מכיוון שיש אינספור פתרונות לבעיית השיטה, בחרנו להציג - בצורה מפורטת יותר - פתרון אחד כזה. הפתרון הבא אמנם נסמך על השיטה הישירה, אך המטרה בהצגתו איננה לטעון שזה הפתרון הנכון. התכלית היא להפוך את מרחב הפתרונות למוחשי; לאפשר דיון מושכל על החלופות; ולהאיר באור ברור את הכשלים בשיטה הקיימת. במילים אחרות, התכלית היא להראות *לעצמנו* ששיטת ממשל שישראל טובה יותר היא בהישג ידינו. להלן הצעת הפתרון:

**כללי: בישראל תתוקן חוקה, שתהיה החוק העליון
במדינה**

1. החוקה תוגדר כחוק העליון במדינה.
2. החוקה תכלול את הגדרת זכויות היסוד של האזרחים, שיטת הממשל ותהליכי תיקון החוקה. לפיכך, היא תכלול את כלל הסעיפים מטה.

**מנגנון תיקון החוקה: אבן היסוד למדינה שבה העם
הוא הריבון**

1. מנגנון תיקון החוקה, שיגדיר את האופן שבו יאומצו שינויים בחוקה, יקבע בחוקה עצמה.
2. כחלק ממנגנון זה, יקבע כי אימוץ החוקה ושינויים בה ידרשו רוב מיוחד במשאל עם.

**מבנה הממשל: הרשות המחוקקת, המבצעת
והשופטת**

1. הממשל בישראל יחולק לשלוש רשויות: הרשות המחוקקת, הרשות המבצעת והרשות

השופטת. רשויות אלו יפעלו במסגרת החוקה
וחוקי המדינה.

2. כל אחת מהרשויות תהיה באת כוחם של
אזרחי המדינה והאחריות העליונה שלהן
תהיה כלפי האזרחים.

3. בחוקה יוגדרו התפקידים של כל רשות
והסמכויות שלה, כאשר:

1. הכנסת תהיה אחראית על עבודת
החקיקה והבקרה ותהיה הסמכות
החקיקתית והבקרתית במדינה.

2. הממשלה תהיה אחראית על
ההובלה והניהול של הרשות
המבצעת ותהיה הסמכות הביצועית
במדינה.

3. בית המשפט יהיה אחראי על מלאכת
השפיטה ויהיה הסמכות השיפוטית
במדינה.

**ייצוגיות: רשויות המדינה יפעלו בשם אזרחי המדינה
ולטובת האינטרסים שלהם**

1. חברי הכנסת יבחרו בבחירות ישירות על ידי האזרחים בבחירות לכנסת.
2. ראש הממשלה יבחר בבחירות ישירות על ידי האזרחים בבחירות לראש הממשלה.
3. שופטים יבחרו על ידי ועדה לבחירת שופטים. וועדה זו תורכב מנבחרים ציבוריים שייבחרו בבחירות ישירות על ידי האזרחים בבחירות לוועדה. הרכב הוועדה יוגדר בחוקה.
4. כל מנגנוני הבחירה יוגדרו בחוקה.
5. כל מועמד לתפקיד נבחר ציבור יידרש להציג מצע; כל נבחר ציבור יידרש להציג דין וחשבון לציבור, אחת לשנה, שהיקפו ייקבע בחוק.

**משילות: רשויות המדינה יפעלו בכדי לייצר את
התועלת המירבית לאזרחים, ביעילות המירבית**

1. אף אדם לא יוכל למלא תפקיד ביותר מרשות מדינה אחת, באותה נקודת זמן.

2. הממשלה

1. הסמכות והאחריות על ממשלת

ישראל תהיה של ראש הממשלה.

2. מינוי השרים ייעשה על ידי ראש

הממשלה; מינוי הפקידות הבכירה

ייעשה על ידי הממשלה. שינוי מבנה

הממשלה ומינויים מסוימים שיוגדרו

בחוקה ידרשו את אישור הכנסת.

3. חברי הממשלה לא יוכלו להחזיק

בשום תפקיד אחר מלבד תפקידם

בממשלה.

3. הכנסת

1. החלטות הכנסת יתקבלו בהצבעות

של חבריה.

2. מנגנוני החקיקה והבקרה של הכנסת

יוגדרו בחוקה.

3. חברי הכנסת לא יוכלו להחזיק בשום

תפקיד אחר מלבד תפקידם בכנסת.

4. בתי המשפט

1. מנגנוני השפיטה יוגדרו בחוקה.

2. שופטים לא יוכלו להחזיק בשום תפקיד אחר מלבד תפקידם בבית המשפט.

הגבלת הכוח: זכויות היסוד של האזרחים ומרחב הסמכויות של הרשויות יוגדרו בחוקה

1. זכויות היסוד של האזרחים יעונו בחוקה

1. זכויות היסוד של האזרחים יוגדרו בחוקה.

2. זכויות היסוד אלו יהיו עליונות לסמכויותיהן של רשויות המדינה, וכל החרגה מכך תידרש להיות מוגדרת בחוקה.

2. מרחב הסמכויות של הרשויות ומערכת האיזונים והבלמים בשיטת הממשל יקבעו בחוקה

1. התפקידים, הסמכויות והגבלות הכוח של כל אחת מרשויות המדינה יוגדרו בחוקה. למעט מקרים שייקבעו בחוקה, לרשויות המדינה לא תהיה

זכות בלעדית על פעילות כלשהי
במדינה.

2. הממשלה, הכנסת והוועדה לבחירת
שופטים ייבחרו לכהונות של 4 שנים;
מועדי הבחירות ותהליכי המעבר
יוגדרו בחוקה.

3. כהונה של ראש ממשלה, של חברי
הכנסת ושל החברים בוועדה למינוי
שופטים תהיה מוגבלת לשתי
כהונות.

4. מינויים מסוימים בממשלה ובבית
המשפט, שיוגדרו בחוקה, יידרשו את
אישור הכנסת.

5. סמכויות הממשלה בנושאי חקיקה
יוגדרו בחוקה.

6. סמכויות הכנסת בפיקוח על עבודת
בית המשפט יוגדרו בחוקה.

7. לרשות השופטת תהיה הסמכות
לביקורת שיפוטית על פעילות
הממשלה והכנסת, במסגרת החוקה.

8. לכנסת תהיה הסמכות לבקר את פעילות הממשלה, בתנאים שיוגדרו בחוקה:

1. הממשלה תדווח לכנסת על פעילותה, ולכנסת תהיה הסמכות לרסן את פעילות הממשלה.

2. הכנסת תוכל לפזר את הממשלה ברוב מיוחד; פיזור הממשלה יגרור גם את פיזור הכנסת.

3. אישור תקציב המדינה ידרוש את אישור הכנסת, אחת לשנה.

9. כלל מוסדות המדינה יפעלו בשקיפות מלאה שתוגדר בחוקה; כל חריג לשקיפות זו יוגדר בחוקה.

כפי שניתן לראות, הצעה זו כוללת את החלקים המהותיים שסקרנו קודם, אך לא את כולם. הגדרת

זכויות היסוד ומנגנוני הבחירה, לדוגמה, אינן מפורטות כאן, מכיוון שהמסגרת המוצגת תומכת בהגדרות שונות שלהם. כשאנו משווים את ההצעה הזו לשיטת הממשל הקיימת, אנו מגיעים למספר מסקנות חשובות:

1. בהיבט הייצוגיות: כאשר חברי הכנסת, ראש

הממשלה וחברי הועדה לבחירת שופטים נבחרים ישירות על ידי אזרחי המדינה, ללא אינטרסים זרים שמובנים במערכת, האינטרסים של הנציגים ברשויות תואמים יותר לאלו של אזרחי המדינה.

2. בהיבט המשילות: כאשר ראש הממשלה

יכולה לנהל ולהרכיב את ממשלתה; כאשר חברי הכנסת עסוקים במלאכה של בית הנבחרים; וכאשר נציגי כל הרשויות מקבלים את המנדט שלהם ישירות מהעם - כל אחת מהרשויות יכולה לעשות את מלאכתה בצורה מועילה ויעילה יותר.

3. בהיבט הגבלת הכוח: כאשר נקודת המוצא

סבירה וכאשר תיקון החוקה הוא בידי

האזרחים - כוחן של הרשויות מוגבל ומאוזן,
ובידי האזרחים הכוח לתקן את חוקי המשחק,
ככל שנדרש.

**חשוב מכל - פתרון כמו זה, יחד עם שתי הגישות
שסקרנו לפניו, מראים לנו ששיטת הממשל הקיימת
איננה גזירת גורל, ושקיימות לה חלופות; ששיטות
ממשל אחרות יובילו אותנו לרשויות שמשרתות אותנו
טוב יותר; ושבעזרת רשויות כאלו - נוכל לבנות כאן
ישראל טובה יותר.**

אבל כיצד פתרון כזה, או כל פתרון אחר, יכול להפוך
מרעיון על הנייר לשיטת הממשל של מדינה? בעת
נפנה לעסוק בסוגיה הגדולה הבאה שעומדת לפתחינו:
הדרך אל הפתרון.

הדרך אל הפתרון

הדרך אל הפתרון חשובה מהפתרונות

עצמם

משהגדרנו את בעיית השורש וראינו שיש לה פתרונות, נפנה כעת לסלילת הדרך אל הפתרון.

לדרך חשיבות עצומה, בגלל שהיא משפיעה על הפתרון עצמו; בגלל שמעבר בין שיטות ממשל אינו דבר של מה בכך; ובגלל שההחלטה על שיטת הממשל - תהא אשר תהא - צריכה להיות משותפת, ולהיתפס ככזו. השיקולים הללו מציפים מספר שאלות שנידרש להן, בבואנו לסלול את הדרך:

1. מהי הדרך שתוביל אותנו לשיטת ממשל מתוקנת, שנותנת מענה לבעיית השורש?
2. מהי הדרך שתייצר רציפות שלטונית בין השיטה הקיימת לשיטה החדשה?
3. מהי הדרך שתוביל אותנו להחלטה משותפת, כזו שהאזרחים מקבלים ומאמצים כשלהם?

השאלות האלה מבהירות לנו שהתוויה לא-נכונה של הדרך - לא תאפשר תיקון; ושבמובנים מסוימים, הדרך אל הפתרון חשובה מהפתרונות עצמם.

עקרונות לסלילת הדרך

על הרקע הזה מתבהר הצורך להגדיר היטב עקרונות לסלילת הדרך. התובנות שהגענו אליהן לאורך המסע מאפשרות לנו להגדיר את עקרונות הפעולה הבאים:

1. תובנה: בעיית השורש היא שיטת הממשל

הקיימת, ולכן - את שיטת הממשל המתוקנת

לא נוכל להגדיר או לאשר באמצעות

המנגנונים הקיימים

1. עקרון פעולה: ההצעה לחוקה

נדרשת להיות מגובשת על ידי גוף

שמייצג את אזרחי המדינה ('ועידת

העם'), ושאינו תלוי ברשויות

הקיימות.

2. תובנה: במדינה שבה העם הוא הריבון -

החוק העליון במדינה מתוקן על ידי האזרחים,

ולכן - תיקון החוקה חייב להתחיל ולהסתיים

באזרחים עצמם

1. עקרון פעולה: בחירת נציגי 'ועידת

העם' ואישור הצעת החוקה יתבצעו

באמצעות הצבעה ישירה של אזרחי

המדינה.

3. **תובנה: כדי שנקבל את תוצאות התהליך וכדי**

לשמור על רציפות שלטונית - תהליך התיקון

צריך לעבור דרך השיטה הקיימת

1. עקרון פעולה: תהליך התיקון יעוגן

בחוק שהכנסת - במתכונתה

הנוכחית - תחוקק, וחוק זה ישמש

כמסגרת התהליכית של מתווה

התיקון ('חוק התיקון'). בנוסף

להצעת החוקה, 'ועידת העם' תידרש

להגדיר הצעה לתהליך מעבר בין

שיטת הממשל הקיימת לחדשה, וזו

תוצמד להצעת החוקה שתובא

לאישור העם. ככל שהעם יאשר את

ההצעות, הכנסת תידרש לחוקק

אותן כחוק וכך יושלם תהליך התיקון
ויותנע תהליך המעבר.

מתווה התיקון: הצעה לתהליך

מצוידים בעקרונות אלו, כעת יש בידינו לסלול דרך אל
הפתרון, שמתמודדת עם השאלות שאיתן התחלנו.

מתווה התיקון המובא כאן מגדיר כזו דרך:

1. הכנסת תחוקה את 'חוק התיקון', שיגדיר

בחקיקה את התהליכים הבאים:

1. התהליך שבמסגרתו ינוסחו הצעות

החוקה ותהליך המעבר, מכינוס

'ועידת העם' ועד להבאת ההצעות

להצבעה במשאל עם.

2. התהליך שבמסגרתו יובאו ההצעות,

לאחר אישורן במשאל העם, לחקיקה

בכנסת ולהתנעת תהליך המעבר.

2. במסגרת 'חוק התיקון' יוגדר כי:

1. בסיומו של תהליך, החוקה שתתקון

תוגדר כחוק העליון במדינה.

2. הצעת החוקה תידרש לכלול את שיטת הממשל, זכויות היסוד של האזרחים ותהליכי התיקון של החוקה עצמה.

3. במסגרת תהליכי התיקון, יוגדר כי כל שינוי בחוקה ידרוש את אישור האזרחים במשאל עם.

3. **תהליך ניסוח ההצעות ומשאל העם:** 'חוק התיקון' יגדיר כי הצעת החוקה ותהליך המעבר ינוסחו על ידי 'ועידת העם', ולאחר מכן יובאו להצבעה במשאל עם

1. **כינוס ועידת העם:** 'ועידת העם' תהיה ועידה של (18*) נציגים שיבחרו במיוחד לטובת ניסוח הצעות החוקה ותהליך המעבר. הנציגים יבחרו באופן ישיר על ידי האזרחים בבחירות כלליות מיוחדות, במתכונת שתקבע ב'חוק התיקון'; הנציגים הנבחרים ידרשו להתפטר מכל תפקיד במהלך שירותם בוועידה ויהיו

מנועים מכל תפקיד בשירות הציבורי
לאורך (10) שנים מסיום עבודת
הועידה.

2. ניסוח הצעות החוקה ותהליך

המעבר: לאחר הבחירות לוועידה, היא
תכנס למשך (3) חודשים לטובת:
דיון בכלל הסוגיות הנוגעות לניסוח
החוקה; ניסוח הצעה לחוקה
לישראל; וניסוח הצעה לתהליך
מעבר בין שיטת הממשל הקיימת
לשיטת הממשל החדשה (שיוגדר
כ'חוק המעבר'). הצעות החוקה
ותהליך המעבר יידרשו לעמוד
בדרישות שהוגדרו ב'חוק התיקון'.

3. הצבעה במשאל עם: עם סיום עבודת

הועידה, יתקיים משאל עם בו יובאו
הצעות החוקה ו'חוק המעבר'
להצבעה. הרוב שידרש לאישורן
יקבע בהצעת החוקה, כחלק
מתהליכי התיקון של החוקה.

4. תהליך אימוץ החוקה בכנסת והתנעת תהליך המעבר: 'חוק התיקון' יקבע כי ככל שהאזרחים יאשרו את ההצעות במשעל העם - הכנסת תאמץ את הצעת החוקה כחוקת ישראל ותחוקק את 'חוק המעבר', שיניע את תהליך המעבר.

* כל המספרים בהצעה זו הם לשם הדוגמה בלבד.

אם נחזור לדרישות מהן התחלנו, נראה כיצד מתווה התיקון עונה על כולן: הוא מוביל לשיטת ממשל שמייצגת את רצון האזרחים; הוא מבטיח את הרציפות השלטונית לאורך תהליך התיקון; והוא מייצר החלטה משותפת שהציבור מקבל ומאמץ. מתווה התיקון מראה לנו שגם בנסיבות הקיימות - ניתן לסלול דרך לתיקון.

אך מדוע שהכנסת תעביר את 'חוק התיקון', אם אינה מייצגת את רצון העם? וכיצד ציבור שברובו אינו מודע לבעיה ידע לדחוף את הכנסת לחוקק כזה חוק? אנו

מגיעים כעת לשאלה האחרונה - ואולי החשובה - שבה
נעסוק, זו שנוגעת בנו. כדי לעשות זאת, עלינו להבין
כיצד לקחת את הרעיונות המובאים כאן ולתרגם אותם
לכדי מעשה.

מרעיון למעשה

הרעיון הוא רק השלב הראשון.

השלב הבא הוא הרחבת המעגלים

עד כה עסקנו בתשתית הרעיונית: מארג של הגיונות ותובנות שמבוסס על הנחת היסוד שאזרחי ישראל מבקשים מדינה שבה העם הוא הריבון, ושמתח ומגדיר את הבעיה; שמציג את מרחב הפתרונות ושמתווה את הדרך אל הפתרון.

אבל תיקון אינו מסתכם ברעיון, אלא רק מתחיל בו. כיצד יהפוך למעשה? מי יוביל את המהלך? מה ידרוש התהליך? ומהו השלב הבא?

הפרק הזה הוא הפרק המסכם של הספר, ובו נעסוק באופן שבו רעיון התיקון הופך למעשה.

קודם כל, זה מתחיל ונגמר בנו

בפרק הקודם, התמקדנו בחלק האחרון של תהליך התיקון: חקיקה בכנסת שמתרגמת רעיון למעשה, באמצעות 'חוק התיקון'. אבל מה צריך לקרות כדי שנגיע לשם? בעוד יש מספר דרכים להביא את הכנסת לחקיקה כזו, ברור שבהיעדר כוח מניע - תיקון כזה לא יקרה. מי יהיה הכוח הזה, אם נציגינו ברשויות - אלו שבכוחם לקבל את החלטה - מתקיימים בזכות בעיית השורש שאנו מבקשים לפתור?

התשובה היא אנחנו. מלבד האזרחים, אין עוד גורם במערכת שיש לו את הכוח או האינטרס להוביל מהלך כזה, ולכן האחריות היא שלנו. לא פחות חשוב מכך, אנחנו גם הגורם היחיד ש**נכונ** שיוביל את מהלך התיקון: **אם העם מבקש להפוך את ישראל למדינה שבה הוא הריבון - אזי העם צריך לקחת אחריות על מעשה התיקון.**

הדרך לתיקון עוברת בהרחבת המעגלים

כיצד נעשה זאת? הרי למדנו שאנחנו - בעצם העיוורון שלנו - מהווים מכשול. כדי להפוך רעיון למעשה - עלינו לייצר את המודעות והתמיכה ברעיון התיקון: ציבור מספיק גדול ומגוון שמאמץ את רעיון התיקון, ושמהווה הכוח המניע שבעזרתו נוציא אל הפועל את מתווה התיקון.

במילים אחרות, עלינו להרחיב את המעגלים.

למה אנחנו מניחים ש - בשיטה הקיימת - קבוצה של אזרחים יכולה לייצר כח שמניע שינוי? כי אם למדנו משהו במסע הזה, זה שקבוצות נחושות וממוקדות, גם אם קטנות, יודעות לעשות בדיוק את זה. כך נבחרים חברי כנסת וכך מורכבות ממשלות, ואם קיימת תשתית רעיונית, תכנית פעולה ורוח עשייה - ניתן לתרגם רעיון למעשה.

ולכן, השאלה איננה אם שינוי כזה יכול לקרות, אלא כיצד מייצרים את התמיכה הציבורית שתאפשר אותו.

איך זה יקרה ומה זה ידרוש

נתחיל מאיך זה לא יקרה: זה לא יקרה בתאי תהודה וזה לא יקרה עם זעקות ברחובות; זה לא יקרה עם סיסמאות נבובות וזה לא יקרה עם מנהיגים חלולים; זה לא יקרה ללא תכנית פעולה וזה לא יקרה אם נרדוף אחר פתרונות שווא; זה לא יקרה אם אנחנו תמיד צודקים והם תמיד טועים; זה לא יקרה אם נמשיך להילחם על מה שישראל הייתה, ולא על מה שהיא יכולה להיות; וזה בטח לא יקרה אם לא נבין את תפקידנו עד כה, ואת תפקידנו מכאן והלאה.

זה לא יקרה כך בגלל שרעיון התיקון מייצג תפיסה רעיונית חדשה, שדורשת מאיתנו משהו אחר לגמרי.

איך זה כן יקרה? זה יקרה בשיחות וזה יקרה בעשייה; זה יקרה עם תשתית רעיונית וזה יקרה עם מנהיגות אמיצה; זה יקרה כשנבין על מה נלחמים וזה יקרה כשנבין מהם המסיחים בדרך; זה יקרה כשנראה את הצד האחר וכשנבין שגם אנחנו חלק מהבעיה; זה יקרה כשנבין שישראל יכולה להיות טובה יותר,

ושהדרך לשם היא אחרת; וזה יקרה כשבבין ש/ו משימת הדור שלנו, ושהגורל של ישראל תלוי בה.

זה יקרה כך בגלל שהשינוי התפיסתי הנדרש הוא יסודי ועמוק, והוא יקרה כשהרבה צעדים קטנים יסתכמו לצעד אחד גדול.

זה ידרוש ענווה ופשרות.

זה ידרוש זמן ומיקוד.

זה ידרוש אמונה והקרבה.

ככה נרחיב את המעגלים.

תנועה רעיונית היא הכלי שלנו לתיקון,

ותכלית בפני עצמה

הרחבת המעגלים לא תקרה מעצמה. היא תדרוש תנועה רעיונית שזו תכליתה, ואנשים שיניעו אותה.

כיצד תפעל תנועה כזו? מה תהיה התכנית שלה? כיצד תתמודד עם האתגרים שלפניה?

על השאלות האלה נענה אנחנו, והתשובות לחלקן יתבהרו עם הזמן. מה שברור הוא שכדי שהרחבת המעגלים תצליח - עלינו לקחת בה תפקיד פעיל: כפי שעם שמבקש להיות ריבון בארצו - יש לו אחריות לקחת חלק בעיצוב החלטות המדינה, כדי לקיים את ריבונותו; כך גם עם שמבקש להביא לריבונות העם - יש לו אחריות לקחת חלק בהרחבת המעגלים, כדי להביא לריבונות זו. זו לא רק שאלה של צבירת הכוח הציבורי לטובת הנעת תהליך התיקון, אלא שריבונות של עם בארצו מתחילה באימוץ הרעיון של ריבונות העם, על ידי האזרחים עצמם. לכן, הרחבת המעגלים איננה רק כלי, אלא תכלית בפני עצמה; וכדי שהיא תצליח, אנחנו אלו שצריכים ללמוד את הרעיונות הללו, לדון בהם ולחלוק אותם.

בתהליך התיקון שלפנינו, זו האחריות שלך ושלי.

במעבר הזה - שבין רעיון למעשה - נסיים עם הצעה ל-
אני-מאמין של אותה תנועה, בתקווה שישרת אותה
ואותנו -

**אנחנו, ישראלים משמאל ומימין, דתיים וחילוניים,
ערבים ויהודים, מבקשים לבנות כאן ישראל טובה
יותר.**

**אנחנו מאמינים שישראל טובה יותר היא קודם כל
ישראל שפועלת בשם אזרחי ישראל ולמענם; ישראל
שבה אנחנו מקבלים החלטות יחד ומכבדים אותן, כי
קיבלנו על עצמנו מערכת של עקרונות וכללים
שבאמצעותם אנחנו מנהלים את חיינו המשותפים. זו
איננה בהכרח ישראל ימנית או שמאלית יותר; דתית
או חילונית יותר; יהודית יותר או פחות; אלא **ישראל
שמשרתת את אזרחיה, כפי שאלו משרתים אותה.****

**אך ישראל שבה אנו חיים כיום איננה מדינה כזו,
ומאסנו בכך: מאסנו ברשויות שאינן פועלות בשם
הרצון של רוב העם ובנציגי ציבור שאינם עובדים**

עבורנו; מאסנו ברשויות מסואבות וכושלות, שאותן אנחנו מקיימים בכספינו ובדמינו; ומאסנו בחוסר האונים שלנו לשלוט בגורלנו, בעוד שאלו שאמורים לשרת אותנו - ממשיכים לשחק בנו כפיונים.

אנחנו מבינים כי שיטת הממשל של ישראל איננה בנויה לריבונות העם, וכל עוד היא לא תשתנה - ישראל לא תהיה מדינה שמשרתת את אזרחיה. אנחנו מבקשים שיטת ממשל שמייצרת מדינה שפועלת בשם האינטרסים של אזרחיה; מדינה שמייצרת תועלת לאזרחיה, ועושה זאת ביעילות; ומדינה שבה האזרחים קובעים את חוקי המשחק בהם פועלות הרשויות, ולא להיפך.

המשימה שלנו היא אחת: להביא לתיקון שיטת הממשל, כדי שישראל תהיה מקום שבו כל אחת אוחד מאיתנו יכולה לחיות בה את חייה, ושבה כולנו יכולים לחיות את חיינו, יחד.

אנחנו מבינים שאף אחד לא יעשה את העבודה הזו
עבורנו ושנחנו צריכים להוביל את התיקון. מתווה
התיקון שגיבשנו מאפשר לישראל לעבור את התיקון
שהיא זקוקה לו, והוא שם את הכוח בידיים שלנו.
במקום לזעוק ברחובות ולתת לפוליטיקאים לשחק
בקולות שלנו, הפעם אנחנו לוקחים את היוזמה: ליצור
גוש אזרחי גדול שתומך במהלך של תיקון ושמאלץ את
הכנסת להניע תהליך שבקצהו שיטת ממשל
מתוקנת. הדרך לא תהיה קלה או קצרה, אבל אנחנו
מחויבים להוביל את ישראל לתיקון, גם שלה וגם
שלנו.

למען ישראל טובה יותר.

המעשה

עבשיו תורך